

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ, SÜREÇLERİ VE
İSTİHDAMA ETKİSİ (ELÂZİĞ İLİ ÖRNEĞİ)**

Tülin ÜNAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Doç. Dr. Servet GÜN

TUNCELİ-2022

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ, SÜREÇLERİ VE İSTİHDAMA
ETKİSİ (ELÂZİĞ İLİ ÖRNEĞİ)

TÜLİN ÜNAL
(19001167)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Doç. Dr. Servet GÜN

TUNCELİ-2022

T.C
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ, SÜREÇLERİ VE İSTİHDAMA ETKİSİ
(ELÂZİĞ İLİ ÖRNEĞİ)**

TÜLİN ÜNAL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Bu tez 27/05/2022 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **oybirliği** ile kabul edilmiştir.

İmza

imza

İmza

Doç. Dr. Umur AŞKIN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Doç. Dr. Servet GÜN
Munzur Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gül GÜN
Munzur Üniversitesi

BAŞKAN

DANIŞMAN

ÜYE

Bu tez, Enstitümüz İşletme Anabilim Dalı’nda hazırlanmıştır.

Doç. Dr. Murat KORUNUR

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu”ndaki hükümlere tabidir.

....../....../20....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza
Tülin ÜNAL

Danışman
Doç. Dr. Servet GÜN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamın hazırlarken, bir kadın olarak konuya daha özverili bakmam gerektiğini hissettiren, ana temayı ortak fikirle oluşturduğumuz, anlayışlı yaklaşımıyla bir takım fikirler üretmemi sağlayan kıymetli hocamız Servet GÜN'e, ve beni tez çalışmam sırasında gerek ailevi gerekse donanım olarak destekleyen eşim Volkan ÜNAL'a, zamanlarından çaldığım çok kıymetli yavrularım Zeynep ve Mustafa'ya teşekkürlerimi iletirim.

Tülin ÜNAL
TUNCELİ-2022

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	I
TEŞEKKÜR.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLOLAR LİSTESİ	V
ŞEKİLLER LİSTESİ	VI
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Girişimcilik Nedir?.....	2
1.3. Girişimciliğin Dünya'daki Ve Türkiye'deki Süreçleri	5
1.3.1. Girişimciliğin Dünya'daki Gelişim Süreci	5
1.3.2. Girişimciliğin Türkiye'deki Gelişim Süreçleri.....	7
1.4. Bir Girişimcinin Sahip Olduğu Özellikler.....	10
1.5. Girişimcilerin Sınıflandırılması	11
1.6. Kadın Girişimciliği	13
1.6.1. Kadın Girişimciliği ve Kadın Girişimciliğinin Süreçleri	13
1.6.2. Kadınlar Neden Girişimciliği Tercih Eder?.....	17
1.6.3. Kadın Yoksulluğu ve Kadın Girişimcilerin Karşılaştığı Sorunlar.....	19
1.6.3.1. Toplumsal Cinsiyet Algısı ışığında Kadın Girişimciliği	22
1.6.3.2. Cam Tavan Sendromu	25
1.6.4. Kadın Girişimciliği Destekleme Politikaları ve Destekleyici Kuruluşlar	26
1.6.4.1.KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği).....	27
1.6.4.2. KOSGEB	28
1.6.4.3. Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KEDV)	30
1.6.4.4. Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği (TOBB).....	31
1.6.4.5. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK)	31
1.6.5. Kadın Girişimciliğinin İstihdam Yaratma ve İşsizlik Olgusuna Etkisi	32
1.6.5.1. Yoksulluk, işsizlik ve istihdam üçgeni	32
1.6.5.2. Kadın girişimciliğinin üçgensel (yoksulluk, işsizlik ve istihdama) etkileri	36
1.6.6. Mikro Krediler.....	39
1.6.6.1. Mikro Kredi Tanımı.....	39
1.6.6.2. Mikro Kredi'nin Yoksulluğa, İşsizliğe Etkileri ve Gelişimi	40
1.6.6.3. Türkiye'de Mikro Kredi Veren Kuruluşlar ve Uygulamalar.....	43
1.6.6.3.1. Kadın emekini değerlendirme vakfı (KEDV)	43
1.6.6.3.2. Türkiye grameen mikro finans programı (TGMP)	44
1.6.6.3.3.Mikro kredi uygulama Modelleri	45
2. MATERYAL ve METOD.....	47
2.1. Araştırmanın Amacı	47
2.2. Araştırmanın Önemi	47
2.3. Araştırmanın Yöntemi	48
3. BULGULAR	50
3.1. Kadınların girişimciliği tercih etme nedenleri nelerdir?.....	50
3.2. Toplumsal Cinsiyet Algısı ile Kadın Girişimciliği Arasındaki İlişki Nasıldır?	52
3.3. İlk Girişim Sürecinde Sermaye Edinimindeki Destek.....	53
3.4. Kadın girişimcilik kadın yoksulluğuna ve işsizliğine çözüm olabilir mi?	54
3.5. Kadın Girişimcilerin Sürekliliği Ve Büyüme Planları	56
3.6. Kadın girişimcilerin tecrübe paylaşımı ve rol model olma istekleri	56

3.7. Kadın Girişimci Olmak veya çalışmak ile Kadının Güçlenmesi Arasındaki İlişki	57
3.8. Kadın Girişimcilerin Dijital Pazarda Var olma Deneyimi ve Etkisi	58
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	59
KAYNAKLAR.....	64
ÖZGEçMİş	68

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. 2014-2018 yılı hayatta kalma göstergeleri	10
Tablo 1.2. Girişimcilerin Temel Özellikleri	13
Tablo 1.3. Mevsim etkisinden arındırılmış temel işgücü göstergeleri	16
Tablo 1.4. Eğitim durumuna göre yıllık ortalama esas iş gelirleri (TL), 2020	20
Tablo 1.5. Esas işteki durumlarına göre yıllık ortalama esas iş gelirleri (TL), 2020	33
Tablo 1.6. 15 yaş ve üzeri temel işgücü göstergeleri (1000 Kişi)	37
Tablo 1.7. 15-64 yaş aralığı işgücü göstergelerinin OECD genel verileriyle karşılaştırılması	38
Tablo 3.1. Katılımcıların demografik özellikleri	50
Tablo 3.2. Kadınların Girişimci Olma Nedenleri	51
Tablo 3.3. Kadın Girişimcilerin Sermaye Edinimindeki Destek Kaynakları	53
Tablo 3.4. Kadın Girişimcilerin Kadın İstihdamına ait Görüşleri	55
Tablo 3.5. Kadın girişimcilerin çalışma süreleri ve büyüme planları	56
Tablo 3.6. Kadın girişimcilerin rol model olma istekleri	57
Tablo 3.7. Kadın Girişimcilerin Dijital Ortamda Var Olmasının Katkıları	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.	Girişimcilerin Türkiye’de doğum oranı ve istihdamdaki payı	9
Şekil 1.2.	Küresel Cinsiyet Farkı	24
Şekil 1.3.	Çalışan başına katma değerin KOBİ’lerde ölçek ve yıllara göre değişimi ...	29
Şekil 1.4.	2020 -2021 TÜİK işsizlik verileri	34
Şekil 1.5.	Kadın ve erkeklerin çalışma hayatında kalma süreleri	39
Şekil 1.6.	Mikro kredinin ekonomik etkisi.	41

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BMKP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
GEM	: Küresel Girişimcilik Rapor
GİKAD	: Girişimci İş Kadınları Derneği
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KAGİDER	: Kadın girişimcileri Derneği
KEDV	: Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı
KEİG	: Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklüklü İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
PETKİM	: Petrol-kimya
SIDA	: İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansının
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TGMP	: Türkiye Grameen mikro finans programı
TİSVA	: Türkiye israfı önleme vakfı
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TOBB	: Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
WEF	: Dünya Ekonomik Formu

ÖZET

Ekonomideki dinamiklerin kilit döngüsü yeni fikirleri, iş alanlarını pazara sunan gerekli bilgi, beceri ve inisiyatife sahip girişimcilerdir. Aslında milli gelire katkısı bakımından da vergisini ödeyen, işçi çalıştırarak veya kendi namına çalışan her girişimci kadın veya erkek bulunduğu coğrafyanın, şehrin veya ülkenin sanki bir çarpan etkisiyle yarattığı katma değeridir. Kaldı ki, Türkiye’de kadın girişimcilerin yaşadığı sorunların tespiti ve bu sorunların çözümüne ışık tutan bölgesel alan çalışmaları bu alandaki hedef ve projelerin başarısında etkili olmaktadır. Türkiye’de aynı zamanda yakın dönem kadın istihdamı ve kadın işsizliğine ait rakamlar incelendiğinde uluslararası standartların altında kaldığı, Avrupa Birliği ülke sıralamalarında ise ortalamada olduğu gözükmemektedir. Bu durumun zemininde yatan toplumsal cinsiyet ve kaynaklara erişim konusundaki engeller, uygulanan teşvik ve projelerin daha ulaşılabilir ve bilinçli adımlarla uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca kadının ata-erkek rolü ve mesleklerin cinsiyetleşmesi kadın istihdamına çekimser davranılması da dikkat çekilecek bir konudur. Bu çalışmanın amacı girişimci olarak ekonomik hayata katılan kadınların yarattığı sosyal ve iktisadi sermayenin, bulundukları coğrafyanın ekonomisine istihdam ve işsizlik açısından etkisini karşılıklı görüşmeye dayalı sorularla da destekleyerek yorumlamaktır. Bu bilgiler ışığında bu çalışma ile kadın girişimciliğine kavramsal bilgilerden ziyade, pratikte bölgesel bazda ne derece etkin olduğunu ölçmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: girişimci, kadın girişimciliği, istihdam, işsizlik, toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

Women's Entrepreneurship, Processes and its Effect On Employment in Turkey (Example Of Elazig Province)

The key cycle of dynamics in the economy is entrepreneurs with the necessary knowledge, skills and initiative to bring new ideas, business areas to market. In fact, every entrepreneur, woman or man, who pays taxes in terms of their contribution to national income, employs workers or works on their own behalf, is the added value created by the effect of a multiplier of the geography, city or country they live in. Moreover, the determination of the problems experienced by women entrepreneurs in Turkey and regional field studies that shed light on the solution of these problems are effective in the success of the targets and projects in this field. At the same time, when the figures of recent women's employment and women's unemployment in Turkey are examined, it is seen that they are below international standards and are on average in the European Union country rankings. Gender underlying this situation and the barriers to accessing resources emphasize that the incentives and projects implemented should be implemented with more accessible and conscious steps. In addition, the patriarchal role of women and the gendering of professions and the abstention of women's employment are also issues to be noted. The aim of this study is to interpret the effect of the social and economic capital created by women who participate in economic life as entrepreneurs, on the economy of their geography in terms of employment and unemployment, by supporting them with questions based on mutual interviews. In the light of this information, this study has tried to measure how effective women's entrepreneurship is in practice on a regional basis, rather than conceptual information.

Keywords: entrepreneur, women's entrepreneurship, employment, unemployment, gender.

1. GİRİŞ

Ekonomik döngünün ana teması olan yatırım yapma unsuru, dinamik ve kendini sürekli yenileyen bir içyapı gerektirir. Günümüz işletme koşulları da bu dinamikliğin hep var olması için hem rekabetçi hem sürükleyicidir. Ekonomide pay sahibi olan veya ekonomik değer olarak temsil edilen her şahıs girişimci olarak değerlendirilir. Girişimcilik düzeninde, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın bu dinamik ruha sahip, kendi adına işletme kurabilen, işletmenin geleceği ile ilgili planlar yapabilen, işi yönetmek isteyen herkes iş kurabilmeli ve tüm finansal, kamusal ve manevi desteklerden faydalanabilmelidir. Gerek finansal gerekse stratejik kararlar alırken her girişimci erkek gibi, kadınlarda deneyimsel tecrübe edinene kadar, birtakım güçlüklerle, iniş ve çıkışlarla karşılaşmaktadırlar. Sanayi devriminden itibaren işgücüne katılan kadınların, toplumsal cinsiyet algısı, yetersiz veya tamamlanamayan eğitim, erken evlilik gibi nedenlerle işgücü ücretleri erkeklere kıyasla düşük olmuştur. Buna paralel, istihdama ilişkin yarattıkları değer de daha az olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2022 Ocak ayı verilerine göre, ülkemizde de nüfusun %49,8 'ini oluşturan kadınların, %11,4 olan işsizlik seviyesindeki payı, %13,6, erkeklerin ise %10,3 tür.

Şu bir gerçektir ki, bütün ekonomilerde kadın girişimciler yenilikçilik, istihdam ve zenginliğin yaratılmasında büyük katkılar sağlamaktadırlar. Tüm dünya ülkeleri gibi, ülkemiz de de sürdürülebilir büyümenin ve kalkınmanın gerçekleşmesi, insan kaynağına odaklı, ayrımcılık yapmadan gerçekleştirilen çabalarla bağlantılıdır. Aile içi eğitim ile başlayan, eğitim-öğretimle devam eden, belli kıstaslar ile sosyal devlet desteği alarak yürüyen, kişisel özveri ve gelişimle devam eden bu katılım, toplumsal normlardan uzak, kadın istihdamı ve kadın işgücünün ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışmalarla daha da ilerleyebilir.

Kadının ekonomik ve sosyal olarak güç ve güvenirliliğinin artması ve buna paralel olarak toplumsal refahın yükselmesinin ön koşulu, ırk, cinsiyet ve etnik kökene bakılmadan eşitliğin sağlanması için yapılacak hamlelerle mümkündür.(Çetin Karabat ve Sönmez, 2012). Bu da ancak her kesimin katılacağı bir sistemin uygulanmasıyla sağlanmaktadır. Bu sistemin bir parçası olan girişimcilikte kadının payı, gelişimi ve alacağı destek faktörleri önem kazanmaktadır

Ekonominin tabanında görünen kadın girişimciler ve beraberinde yarattıkları istihdam olgusu üzerine literatürde akademik çalışmalar zamanla artmakta olup, çalışmaların

önemli katkıları da olmuştur. 2019 yılında yapılan bir bibliyometrik haritalandırmaya göre, kadın girişimciliği konusu ile ilgili 2019'a göre, son beş yılda yayınlanmış toplam makale sayısı 227 olup, 1983'ten bu yana yazılmış makale sayısının yaklaşık yarısıdır. Ayrıca Web of Science'da yine bu dönem itibariyle yapılan taramada bu konu üzerinde literatüre en fazla katkı sağlayan üniversite 13 makale ile University of North Carolina'dır. (Yumuşak, 2019).

Kadın girişimcilerin yaşadığı sorunların tespiti ve bu sorunların çözümü için geneli yansıtabilecek ve bölgesel farklılıkları ortaya koyacak çalışmalar, bu alanda oluşturulacak uzun vadeli plan, hedef ve programların başarısını güçlendirecektir (Özyılmaz, 2016).

Herhangi bir geliri olmayan, ekonomik döngüde sadece tüketim kanalı ile katılan ama kendi hesabına çalışabilecek durumda bulunan kişilere yönelik olarak geliştirilen mikro kredi uygulamaları da, etkin bir işsizlik önleme politikası olarak değerlendirilmiştir. Bu geri ödenebilir kredi desteği iş kurmaya, işi geliştirmeye ve üretim zincirinin küçük bir halkası olmak için başlangıç olmaya aracı olmuştur. (Özmen,2012).

Bayrakçı ve Köse (2019)' ye göre ise, kadın dünyanın hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerinde yetkinliğini ortaya çıkaramamıştır. Ancak internet ve özellikle sosyal medya sayesinde ulaşılabilirlik, hız ve maliyet avantajı ile kadın girişimcilerin dijital faaliyetlerini artırdığı gözlemlenmiştir.

Başka bir görüş ise (Gün, 2016) , cinsiyetçi yaklaşım sebebiyle aile ve iş yaşantısını kolaylaştırmayı hedeflemeyen politikaların kadın emeğini ikincil statüye dönüştürdüğü yönündedir.

Bu çalışmanın amacı, nüfusumuzun yarısını oluşturan kadınlarımızın potansiyel yetenek ve enerjilerini ekonomik sürece aktarmak, sosyal ve maddi refah artışına farklı bir ivme katmaları ve istihdamın önemli bir payını kapsayan küçük ve orta dereceli işletmelerin, kadın girişimci adayları üzerinde de yaygınlaştırılarak, işsizlik verilerini aşağı çekmeye yardımcı olmaktır. Bilinmelidir ki, kadın girişimciliğine verilen destek bir yatırım ve kalkınma kanalı gibi görünse de, aynı zamanda toplumsal bir kazanım olarak değerlendirilmelidir.

1.1. Girişimcilik Nedir?

İktisat literatürüne 18.yy'da Fransız ekonomist R. Cantillon tarafından kazandırılan girişimcilik kavramı, Fransız kökenli bir sözcük olup, entre-girmek ve prendre-üstlenmek sözcüklerinin birleşiminden türemiştir. Fransızcada bu terim, bir şey yapmak, araştırma

yapan, Türkçe ‘de de risk alabilen, üretim yapmak amacı taşıyan, girişen, öncü olan anlamına gelmektedir. 1755’de Fransız ekonomist Cantillon bu terimi, “ekonomik parametreler içerisinde, kazanç elde etmeye ve belirsizliği göğüslemeye arzulu, önsezi ve yaratma yeteneği olan” kişiyi ifade etmek için kullanmaktadır (Onay ve Çavuşoğlu, 2010).

18.yy. dan sonra bazı farklı ekonomistler tarafından tanımları yapılan bu kavram için,20.yy. da daha modern bir tanımlama yapılmıştır. En bilineni, Schumpeter tarafından yapılan girişimcilik tanımlamaları olup, iktisadi hayatın, gelişim sürecinde durgunluğu dinamikleştiren ve bu enerjinin inovasyona yol açarak, dengeleri değiştirmesi, yeni imkânlar oluşturması kalkınma amacı için birbirinden bağımsız bileşenleri bir araya getirmesi, yani kısaca “yaratıcı yıkım “olarak ifade edilen etkin bir bakış açısıdır. Yıkım, inovasyona hâkim, yeni ürün geliştiren, eski tekniklere sahip rakipleri yıkmak anlamında kullanılmıştır. Bu şekilde iktisadi dengeler bozulacak, kapitalizmin olmazsa olmazı rekabetçi pazarlar, yeni kaynak kombinasyonları yeni ürünler sağlanmış olacaktır. (Dündar ve Ağca, 2007).

Schumpeter, girişimciyi diğer bireylerden farklı özelliklere sahip kişiler olarak görmüş ve hem bireysel(psikolojik), hem de liderlik(sosyolojik) açısından bu önemli farklılıklara kapitalist sistem içerisinde önemli görev yüklemiştir. (Basılğan,2011). Cantillon’ a göre çiftçi de bir girişimcidir. Çalışmamız bu açıdan bakıldığında, girişimci sayısının artması, bu özelliğin kadın-erkek tüm bireylerde de olabileceği öngörüsüyle, nasıl bir “yıkım” yaratacağı konusunda bize ışık tutacaktır.

Girişimcilik kavramının 18.yüzyıl’dan sonraki iktisatçıların tanımlarından da yola çıkarak anahtar kelimelerinin; işi bulup maddi manevi birikimi bir araya getiren, risk almayı gerektiren, fırsat ve tehditleri görebilen, kitlesel değer yaratan, kişisel fayda sağlayan fakat sadece kâr amacı gütmeyen, hedefleri olan, strateji oluşturan, işin kuruluş sürecinde yeni bir mal hizmet tasarlayarak pazara sunan kişi olduğu ortak bir görüştür. Aslında daha öz bir ifade ile kurmak, sahibi olmak, üstlenmek ve geliştirmek anlamlarını taşır. Girişimci bu hareketi ile kültürel değerlerini, eğitim düzeyini, toplumsal görüşünü, iş tekniğini, yatırım bilincini ve risk alma seviyesini de sisteme aktarır.

Tek bir ifade ile tanımlanamayan bu kavrama, hem dünya markalarına yön veren büyük şirketler hem de, küçük bir kentte söz sahibi olmuş girişimci açısından bakmakta fayda vardır.

Apple gibi çok uluslu bir teknoloji şirketinin kurucusu Steve Jobs’un ailesinin garajında 1976’da başlattığı girişimcilikte bir efsane olmasının en büyük nedenlerinden biri yukarıda saydığımız tanımlamaların dışında kendisinin sahip olduğu bir girişimcide olması

gereken değerleriydi. Steve Jobs' a göre, sevdiği işi yapmak, pastadan büyük pay alabildiğini hayal etmek ve yaratıcılık olarak sadece bir şeyleri görmek yeterliydi. Sadelik ve deneyim onun girişimci karakterinde oturmuştu.(URL-1)

Apple göre girişimci eski kuralları güncel yeniliklerle birleştirendir.

Microsoft' a göre ise fayda ve saygınlık odaklı tüm eylemlerin bulunduğu nokta olarak tanımlanmıştır. (Bektaş, 2021).

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşıldığı gibi girişimci birtakım üretim öğelerini belli bir düzen içerisinde bir araya getiren baş aktördür. Pasif olguları (insan, emek, sermaye, iş kurma fikri) aktive edendir.

1.2. Girişimciliğin Önemi Nedir?

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişi olan bu eylemde amaç aslında kar sağlamanın yanı sıra toplumun ihtiyaçlarının karşılanması, ticaretin yaygınlaştırılması, tüketim döngüsüne katılan bireylerin üretimde de pay sahibi olması ve endüstrinin her alanında yetenekli olabilecek bireylerin katılımının sağlanmasıdır. Ancak bu şekilde ortak bir amaca hizmet edilmiş olunacaktır.

2018 yılında yayınlanan ve 57 ülkenin değerlendirildiği Mastercard Kadın Girişimcileri endeksine göre ülkemizde %8,5 oranında olan kadın girişimciliği üzerine birçok kurumsal ve finansal destekler sağlanması, istihdam ve işsizliğin önüne geçmesi açısından ayrıca önemlidir. Üretim yapan girişimci aldığı gerek teknik ve finansal, gerek sosyal destekle daha fazla büyümeyi hedefleyecek, işyerinde daha çok kişi istihdam edebilecektir.

Girişimciliğin en önemli kaynağından biri dün olduğu gibi, bugünde insandır. İnsan faktörü, yatırıma yön verecek devamını hem çalışan, hem yöneten olarak şekillendirecektir. Örneğin, özellikle kentsel bölgelerde okur-yazar olan, iş kurma potansiyeli olan, belli seviyede eğitim almış, farklı yetenekleri olan kadınlarımız mevcuttur. Onların işgücüne katılımı ile tablo değişecek, erkek girişimci sayıları ile var olan uçurum farkı azalacaktır.

TÜİK'in 2022 Ocak ayı verilerine göre, 15-24 yaş arası genç nüfus olarak kabul edilen bu grupta toplam işsizlik oranı ise %21,2 olarak belirlenmiştir. Bu popülasyonda kadınların işsizlik oranındaki payı %26,4 iken, erkeklerin ise, %18,5 olduğu belirtilmiştir. Aynı dönemde 15 yaş üstü olarak işgücüne katılım oranları, kadınlarda 28,4 % iken,

erkeklerde %54,2 olmuştur. Bu bilgiler ışığında girişimciliği kadın nüfusu açısından dengeleyebilmek için şu soruları sorabiliriz;

- Kadın girişimciler yeni bir iş yaratabilmek için hangi finansal desteklerden yararlanmalıdır?
- Kurulan işlerin devamlılığı için, teşvik veya iş birliği yapacak kamusal alanlar var mıdır?
- Kadın girişimcilerin iş kurma ve büyütme sürecinde yaşadığı zorluklar nelerdir?
- Yeterli teknik altyapı ve eğitim olanaklarından faydalanmak için daha çok kamuoyu bilgilendirilmesi yapılabilir mi?
- İstihdam yaratma sürecinde kadın birliklerinin, kooperatiflerin rolü ne kadar önemlidir?
- Yoksulluğu önlemeye çalışan mikro kredilerin yaygınlaşması, süreçlerinin azalması istihdam artırıcı bir yöntem, bir hareket noktası oluşturabilir mi?

Bu çalışma kapsamında, Türkiye'deki kadın girişimcilerin süreçleri, girişimcilik hayatlarının başlangıç aşamasındaki motivasyonları, destekleri, ihtiyaçları ve işgücüne katılım açısından yarattıkları fırsatları içeren bir çerçevede değerlendirilmiştir.

Her bir girişimcilik faaliyeti, kendi ölçeğinde bir işgücü yaratmakta, buna paralel toplumsal refah seviyesine ölçüsü oranında katkı sağlamaktadır. Dolayısı ile girişimcilik çok boyutlu bir kavramdır. Kendi işini kurmak, üretmek ve geliştirmek zincirin bir halkası olmanın, küçük veya orta bir işletme olmanın ötesinde sosyal bir değerdir.

Yeni işler oluşturan, hızla büyüyen bir büyüme potansiyeli taşıdığı için, bu kültürün oluşturulması ve teşvik edilmesi önem arz etmektedir. Topluma dolayısı ile ekonomik düzene az kullanılan veya hiç kullanılmayan kaynakları kazandırır. Hatta belli bir bölgenin bir bölümünün, ekonomik görünümünü değiştirip toplumsal hareketliliğe katkı sağlar.

1.3. Girişimciliğin Dünya'daki ve Türkiye'deki Süreçleri

1.3.1. Girişimciliğin Dünya'daki Gelişim Süreci

İlkel toplumların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ortaya koyduğu hem olumlu, olumsuz deneme ve yenilikte bir risk söz konusu olması girişimciliğin tanımındaki ana özelliklere temel oluşturmaktaydı. (Durukan, 2005). İlkel çağla başlayan ve daha sonra yerleşik hayatla beraber hayvancılık ve tarımsal faaliyetle insanoğlu ihtiyacından daha

fazlasını üretebildiğini fark etmiştir. Bu fazla kısım takas sistemine dayanan ekonomide bireysel bir girişimcilik ruhunun tam olarak hâkim olmadığını göstermektedir.

Aslında girişimciliğin geçmişini izlerken, kapitalist teorinin aşamalarını bilmek gerekir. Adam Smith de dâhil olmakla beraber klasik iktisatçılar girişimciliği ekonomide “yöneten lider” gözüyle değil sermaye yaratan bir araç olarak görmüşlerdir. 19.yüzyıla kadar sürdürülen bu görüşe göre girişimci, ekonomide etkili olmayan, makro dengelere çok fazla katkı sağlamayan bir çalışandır.(Alp şahin, 2011).

11.yy’da birbirinden bağımsız meslekler (ayakkabıcı, fırıncı, deri imalatı, dikim) ortaya çıkmış ve 13.yy’ da özel bankaların kurulumu ile büyük sermaye payları ortaya çıkmıştır.15.yy döneminden sonra merkantilizm ve fizyokrasinin etkisiyle insanlar ticaretten kazandıklarıyla güçlenerek, daha çok işbirliği içinde olmuşlardır. 18.yy’dan sonra klasik düşünce ile beraber girişimcilere devlet müdahalesi azalmış ve kişiler birikimlerini istedikleri alana yönelterek, istedikleri teşebbüsü gerçekleştirmiştir. Bu durum da bu dönem itibariyle özel girişimciliği hızlandırmıştır. (Aşkın ve ark., 2011).

II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik buhran ve ticaretteki düşüş, şirket yönetimlerini devlet merkezîyetçiliğine yöneltilmiş olup, kamu ekonomisi uygulanmıştır. ”Ne kadar çok devlet, o kadar huzur” görüşü 1970’li yıllara kadar hâkim olmuştur. Sermaye yapısı yeni bir durum almış ve ithal ikameci sanayileşme ile organizasyon yapısında değişiklikler olmuştur.1970’de batı dünyasında yaşanan petrol krizi, neo-liberal düşüncenin ortaya çıkmasıyla neticelenmiştir. Ayrıca Max Weber’in protestan yaklaşımın çalışmaya, kazanmaya ve üretmeye karşı sergilediği pozitif tutum, girişimciyi daha da kabul edilebilir konuma getirmiş ve Schumpeter’i etkilemiştir. Uzun süredir kabul göremeyen Schumpeter’in “yaratıcı yıkım” ve Drucker’ın “inovasyon” kavramlarının, küçük ve orta ölçekli girişimcilerin kullanması gerektiği bir sistem olduğunun farkına varılmıştır.

1990’lı dönemlerde yaşanan komünist birliğin parçalanması, yüksek işsizlik, Çin’in dışa açılım hareketleri, uluslararası ticaretin temellerini oturtmuş ve bu durum, ABD ile Avrupa ülkelerinin dikkatini çeken bir olgu haline gelmiştir. Özellikle Avrupa ülkelerinde girişimciliğe yönlendirmek amacıyla işletme okulları açılmış, yayınlar basılmıştır (Alpşahin, 2011). Ayrıca bu dönemlerde egemen iktisadi düşünce olarak varlığını sürdüren klasik teori, devletin piyasaya ve girişime müdahalesini kabul etmediğinden bu dönemden sonra giderek gelişme ortamı bulmuştur.

1.3.2. Girişimciliğin Türkiye’deki Gelişim Süreçleri

Türkiye’de girişimciliğin aşamalarına baktığımızda, Osmanlı döneminden beri askeri kökenli bir toplum olma özelliğini devam ettirdiğı ve ilk girişimcilik hareketlerinin Loncaları kurarak başladığını görebiliriz. Padişah Abdülmecit tarafından alınan ilk dış borç, bir mteşebbin ve sermayenin olmaması nedeniyle işgücü ile btnleşememiştir. (Aşkın ve ark. 2011) Ayrıca yabancılara tanınan vergi imtiyazlarına mevcut esnaf pek fazla direnememiştir. Askeri politikanın srekliлиğı, küçük yaştan başlayan ve uzun süren askeri eğıtimler, kişileri iş kurma fikrinden uzak tutmuş, Hristiyan ve Yahudi asılların girişim fırsatlarına zemin hazırlamıştır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde girişimcilik fikrini destekleyen ilk hamle İzmir İktisat Kongresi’dir. Alınan kararlar ile millileşme çabası doğırtusunda;

- Yerli reticinin ürünü kullanılmaya başlanmış,
- Milli sermayeli bankaların kurulması
- Sanayileşme planları dâhilinde bir üretim hareketliliğı politikası izlenmiştir.

Ancak 1930’lu yıllarda yaşanan ekonomik kriz başta Amerika ve Avrupa olmak üzere, Türkiye’yi de etkilemiş, ülkemizde bu süreci “devletçilik” politikası izleyerek atlatmıştır. 1950-70 yılları arasında kurulan Sümerbank, Etibank ve Merinos bu anlamda izlenen girişimcilik örneklerindendir. (Küçük,2015). 1950’de kurulan “Türk Sınai Kalkınma Bankası” bu dönemlerde yatırım yapmak isteyen girişimcilere kaynak sağılamıştır. Bu süreçte özel sektöre ağırlık verilmiş ve girişimci sayısında artış olmuştur. Bugün lkemizde faaliyet gösteren köklü firmaların temeli siyasi otoritenin de uyguladığı teşviklerle bu dönemde atılmıştır. Bugünkü adı Et ve Süt Kurumu olan kuruluş 1952, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) 1954, Denizcilik Bankası 1951, Ereğli Demir elik Fabrikası 1960, Arçelik 1955, Ford Otosan 1959 ve PETKİM 1965 yılında kurulan örnek firmalardandır. Bu dönemdeki girişimcilerin tek hedefi üretmek olup, kalite, verimlilik ve fiyat gibi unsurlar henüz ön plana çıkmamıştır.

1970’lerden sonraki döneme geldiğimizde kamu kaynaklı yatırımlar azalmış, özel sektör girişimlerinde artış yaşanmıştır. İthal ikameci politika, yani ithal edilen ürünlerin ticaretteki payını düşürerek onun yerine geçebilecek aynı türde başka bir malın üretimine dest ek verilmesi amaçlanmıştır. Ancak bu şekilde ulusal ekonomideki sanayinin payı artabilecektir. Bu dönemde yaşanan Kıbrıs Barış Harektı ve petrol şoku, terör olayları ve

ambargolardan sonra yaşanan gerileme girişimcilik faaliyetinin gerilemesine neden olmuştur. (URL-2, 2021).

1980 sonrası dönemde girişimcilik bakımından yeni bir ufuk doğmuş ve ekonomik sistemin dengeleri değişmiştir. 24 Ocak kararları ile başlayan bu stratejik değişim ile birlikte daha çok ihracat yönelimi çerçevesinde bir politika oluşmuştur. Serbest piyasa ekonomisi ile beraber bu sistemin en önemli ayağı olan yerli girişimciliğe destek politikası izlenmiş, ithal ikameci uygulamadan tedricen vazgeçilmiştir.

Bu gelişmelere rağmen devlet kararlarda hala belirleyici olmuştur. Gümrük vergilerindeki azalma, ihracatın teşviki, üretimin daha çok pazara yayılmasını sağlamıştır. Bu gelişmenin aksine yurt içi üretim zayıf kalmıştır.

1980 sonrasında ise teknoloji ve bilginin hissedildiği, girişimciliğin de bu kavramlarla bağdaşlığının ön plana çıktığı, klasik üretim faktörlerinin yanına bilgi, bilişim ve insan kaynağının da eklendiği bir dönem olmuştur. Bireylerin eğitimi, tecrübesi ve atılımcı yönünün girişimciliğe direk etkili olduğu gözlemlenmiştir. Ve artık bilgi çağı başlamıştır.(URL-2, 2021).

1990'lı yıllarda devlet ekonomide daha fazla hissedilir olmuş, belirsiz şartlara rağmen girişimci sayısında artış yaşanmıştır. Gümrük Birliği'ne girilmiş olmasından dolayı girişimcilerin vizyonunda birtakım değişiklik zorunlu olmuştur. Uluslararası piyasaları bilen, yabancı dili olan, kalite ve verimliliğe odaklı, rekabet yapabilen girişimcilere ihtiyaç duyulmuştur.(Gültekin, 2018). Nihayetinde bu yıllardan başlayarak günümüze kadar, siyasi çevreler de kadın istihdamını artırma yolu olarak girişimciliği desteklemişlerdir. Özellikle 1994 krizi ile beraber ülkemizde kadınların ekonomiye katkıda bulunmaları için önemsenmiş yeni modeller denenmiştir. Kamusal desteğin dışında gönüllü kurum ve kuruluşlar, uluslararası kuruluşlardan 193 Üye Devleti Olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP), Avrupa Birliği (AB), destekleyici projeler başlatmıştır.

Aslında Türkiye'de istihdamı artırma işsizliği azaltma çalışmaları 1999 Helsinki Zirve Toplantısı'nda Türkiye'nin aday ülke statüsü kazanmasından sonra olmuştur. Kalkınma istihdam odaklı girişimcilik-kadın girişimciliği kavramı bu dönemde gelişmiştir. (Sallan Gül ve Altındal, 2016).

2000'li yıllarda Rusya ve Asya'da yaşanan finansal krizle beraber Türkiye'de yeni bir ekonomik süreç başlamıştır. Girişimci olmanın ve devamlılığının sağlanması, bireysel yetenekleriyle beraber, teknoloji ve bilgi çağındaki gelişmelere hâkim, iyi iletişim kurabilen, risk alabilen ve ölçeklenen, atılımcı özellikleriyle ölçülmüştür. Ayrıca bu dönemde en fazla

hizmet sektöründeki girişimci sayısı da artmıştır. İmalat ve inşaat sektörleri de bunu izlemiştir.(Kamaç ve Kışman 2020).

Aynı zamanda literatürde 2000’li yıllarda siyasi otoritenin ve özelleştirmenin etkisi ile girişimciliğin ve kadın girişimciliğinin iki farklı finansal etkisinden bahsedilmiştir. İlk etki kadınların düşük istihdam ile kendi nam ve hesaplarına çalışması, ikinci etkisi de yoksullukla mücadeleden kurtulma seçeneği olmasıdır. (Sallan Gül ve Altındal, 2016).

2000’li yıllarda ayrıca yapılan girişimcilik faaliyetlerinin çoğu aile şirketi olup, yönetim ve sermayenin aynı kişide olması sayesinde ekonomik çerçevede istihdama katkısı hissedilir ölçüde olmamıştır.

21.yüzyılı yaşadığımız bu süreçte ise girişimciliğin artık belli stratejileri olmuş ve şekillenmiştir. Kendini bilgi çağına uyduran, eğitilmiş, lider, yaratıcı, inovasyona kültürü olan, ekip ruhlu, birikimi olan, bulunduğu pazar koşullarını takip eden girişimciler ön plana çıkmış ve kalıcı olmuştur.

Türkiye’nin iki yıllık süreleri kapsayan ve her yıl Eylül ayında açıklanan girişimcilik göstergelerine göre, girişimcilerin 2017’de %14,2, 2018 yılında %13,4 olan doğum oranı, 2019 yılında %13,0’a gerilemiş, 2020 de ise 14,7 olmuştur. 2020 yılında doğan KOBİ girişimlerin istihdamdaki payı ise %6,8 olarak belirlenmiştir.

Şekil 1.1. Girişimcilerin Türkiye’de doğum oranı ve istihdamdaki payı(Kaynak, URL-4, 2022)

Girişimlerde en yüksek doğum oranı ise sırasıyla, toptan ve perakende ticaret, motorlu kara taşıtlarının onarım sektörü, konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri ve imalat sektöründe yaşanmıştır.

Girişimlerde 2018 yılında doğanların %81,3'ü 2019 yılında hayatta kalmıştır. En yüksek istihdam payına ise, %17,6 ile 2011-2015 yılları arasında imalat, toptan ve perakende üzerine kurulan girişimciler sahip olmuştur.

Tablo 1.1. 2014-2018 yılı hayatta kalma göstergeleri

	Doğum yılı				
	2014	2015	2016	2017	2018
1 yıllık hayatta kalma	81.9	81.4	82.2	80.2	81.3
2 yıllık hayatta kalma	64.5	64,5	64.8	64,1	
3 yıllık hayatta kalma	53.8	53,2	54.2		
4 yıllık hayatta kalma	45.4	45.5			
5 yıllık halatta kalma	39.5				

Kaynak: TÜİK Turkish Statistical Institute, (URL-3, 2021).

Türkiye’de KOBİ’ler 2020 yılında toplam girişimci âdetinin %99,8’ini oluşturmıştır. Bunun içinde daha çok mikro ölçekli kobilerin payı en fazladır. Personel istihdamında da %35,8’lik payla yine mikro ölçekli kobilerin ağırlıklı olduğu verilerle açıklanmıştır. En fazla ticaret sektöründe istihdam yaratılmıştır. (URL-4,2022).

Bu açıdan bakıldığında literatürde daha çok tanım ve verilerle açıklanan girişimcilik ve kadın girişimciliğinin öncü bir kavram olması, ekonomiye yön vermesi ve verilere pozitif yansımaları için ülkemizde mikro ve orta ölçekli işletmelere somut çözümler üretilmesi önem arz etmektedir.

1.4. Bir Girişimcinin Sahip Olduğu Özellikler

Schumpeter göre girişimci, toplumda devrimsel nitelikte yıkımlara yol açan kişidir. Liberal Kapitalist sistemin ancak, bu dinamik, yenilikçi, cesur özelliklere sahip girişimcilerle sürdürüleceğini belirtmiş ve rasyonel kuralların bu sistemi şekillendireceğinden bahsetmiştir. Ancak girişimcilerin etkisini bu rasyonel ve katı kurallardan biraz daha

romantik düşünmüştür. Bu ılımlı yaklaşımı girişimci bireyin özgüveni ve risk alma cesaretinden dolayı düşünmüştür. (Dolgun, 2006).

Schumpeter'in fikirlerinden esinlenen Israel M. Kirzner, girişimciyi diğerlerinin farketmediği fırsatları algılayan ve bu ışığa doğru hareket eden kişi olarak betimlemiştir.(Alpşahin, 2011).

Kurulacak işin çatısını oluşturan, kaynağının nasıl kullanılacağından işyeri seçimine kadar sorumluluğu olan girişimci, bu nedenle iyi bir sentez yeteneğine sahip olmalıdır.

Girişimciler ile en çok ilişkilendirilen karakteristik özellikler, başarıma güdüsü, özgürlük arzusu, risk ile karşılaşma ve riski amorti edebilme yeteneğidir. Sürdürülebilirlik için gereken soyut ve somut birikim sahibi olan girişimci kadın veya erkek, bu şekilde ancak riskli süreçleri atlatabilir. Örneğin son dönemde yaşadığımız pandemi sürecinde TOBB Mart ayı 2021 verilerine göre yıllık bazda 2.748 adet kapanan ve ağırlıklı olarak limitet şirketlerin oluşturduğu genel bir görünüm mevcuttur. (URL-5,2021). Bu durumda iflas eden ve genel zorunlu giderleriyle baş başa kalan girişimcilerin, daima bir B planı olması, bu yetkinliği kazanmış olması gerekir.

Bu bağlamdan yola çıkarak, başarılı bir girişimcide pratikte ve teoride uygulanan yöntemlerde ortak kabul edilen, olması gereken özellikleri şöyle sıralamak mümkündür (Özyılmaz, 2016);

- Hızlı ve pratik düşünen, muhakeme yeteneğine sahip
- Kararlı, çözümsel yaklaşan, hayal gücü yüksek
- Piyasa bilgisi ve hâkimiyeti olan
- Sunacağı ürün veya hizmeti iyi tanıyıp, net ifade edebilen
- Kişisel ilişkileri tanıyıp motive eden, net bakış açısı olan
- Gereksiz riske girmeyen, ne istediğini bilen ve planlayabilen
- Eksiklerini görüp, bu konuda sürekli bilgi arayışında olan ve aynı sektördekilerle İletişim ağına sahip
- Belirsiz ekonomik dönemler, kriz dönemleri için alternatif planı olan
- İlk amacının kârdan ziyade, istihdam yaratma bilinci olan kişidir.

1.5. Girişimcilerin Sınıflandırılması

İnsanlık tarihi kadar eski olan bu kavramda ortak nokta, cesur olabilmek, risk alabilmek, lider olup ilk adımı atabilmek, işletme için var olan unsurları bir araya

getirebilmektir. Ancak sürecin doğuşundan itibaren gelişim ve büyüme doğrultusunda girişimcilik kavramı, ekonomik, sosyal, coğrafik, demografik, yenilik derecesi açısından farklı içerikleri barındıran bir unsur olmuştur. Bu sınıflandırma ile girişimciliğin yarattığı etki ile bu olgunun farklı şekillerde tasnif etme imkânı sağlanmıştır. Çünkü girişimci olamaya iten faktörlerde bulunan coğrafi konum, eğitim seviyesi, vasıflı vasıfsız işgücü maliyetleri, iktisadi ve sosyal aktiviteler, nüfus ve yaşam şekli gibi çoğaltacağımız etkenler, aynı yoldan çıkıp farklı şehirlere ulaşmak gibi, farklı girişimci türleri oluşturur. Yani amaca, bakış açısına, yönetim tarzına göre sınıflandırma yapmak mümkündür. Örneğin yenilik boyutuna göre baktığımızda;

- Taklit eden
- Yeni bir ürünü ya da hizmeti oluşturan ve pazara sunan girişimci türlerinden bahsedilebilir.

1993 doğumlu, Hindistanlı genç bir girişimci olan ve Asya’da büyük yatırım destekleri alıp, 2017’de ABD’de yılın genç girişimcisi olarak seçilen Ritest Agerwal 2004 yılında girişimcileri şöyle sınıflandırmıştır;

- Sadece tek amacı kar elde etmek olan ve somut düşünen fırsatçı girişimciler
- Zorunlu nedenlerle girişimciliğe itilen, sadece geçinme amacıyla bu işi kurmuş, yaşlı girişimciler
- Yöneticilik vasfını geliştiren, pazar odaklı, otonomiye(bağımsız hareket edebilme) istekli, eğitilmiş, düşüncelerini eyleme dönüştürebilen genç girişimcilerdir (Alpşahin, 2011).

Girişimciler, 1978 yılında Filley ve Aldag tarafından yapılan “Characteristics and Measurement of an Organizational Typology” isimli araştırmada ise üç başlıkta incelenmiştir. Bunlar ise;

- Risk almayı sevmeyen ve geleneksel bakış açısına sahip esnaf girişimci
- Kişisel başarıyı önemseyen ve bir yarış halindeki etkileşimle işletmeyi sürdürmeye çalışan promosyon girişimci
- Uzman, rasyonel, uyumlu, planlı büyümeyi hedefleyen yönetici girişimcidir.

Daha eskiye döndüğümüzde ise, A.Smith’in 1967 yılındaki sınıflandırması en bilinen girişimci tipleridir. Smith’e göre;

- Yerel bazda hareket eden, yeniliğe açık olmayan, üretim faaliyetini daha kolay araçlarla elde eden esnaf girişimci
- Ufku açık, gelişime açık, esnek girişimci fırsatçı girişimcidir.

Bu sınıflandırmayı aşağıdaki tablo ile daha detaylı görmek mümkündür.

Tablo 1.2. Girişimcilerin Temel Özellikleri

Özellikler	Esnaf Girişimci	Fırsatçı girişimci
Eğitim Seviyesi	Düşük	Yüksek
İşçilik deneyimi	Yüksek	Düşük
Kaynak Çeşitliliği	Düşük	Yüksek
Yönetim deneyimi	Düşük	Yüksek
Firma yapısı	Katı	Esnek
Riske girme	Düşük	Yüksek
Fırsatları görebilme	Düşük	Yüksek
Yeniliğe bakışı	Düşük	Yüksek
Kişisel yapısı	Katı	Esnek
Karar alma süreci	Bugünü düşünen	Bugünü, yarını ve geleceği düşünen

Kaynak: Dulupçu vd., 2007: 76.

Küresel bir girişimcilik araştırma projesi olan ‘Global Entrepreneurship Monitor-Küresel Girişimcilik Raporu’ (GEM), girişimcilik konusunda oldukça güvenilir veriler toplayarak güncel olarak 2018-2019 yılı raporlamasını yapmıştır. KOSGEB başkanlığında yürütülen projeye ülkemiz 2006 yılından beri katılmaktadır. 49 ülkenin dâhil edildiği girişimcilik raporlamasında ülkemizde her 3 kişiden birinin girişimcilik cesareti olduğu ve bunu bir kariyer seçeneği olarak gördüğü, yeni bir iş kurmak için bilgi ve beceriye sahip olduğunu düşünen yetişkin oranlaması açısından da Türkiye Avrupa ülkeleri arasında birinci sıradadır. Ve yine yanı raporlamada Türkiye lise öncesi eğitime sahip girişimciler oranı bakımından da Avrupa’da birincidir. Aynı dönemin sonuçlarına göre, ülkemizde her on girişimciden üçü, fırsat motivasyonu ile girişimcilik faaliyetini yürütmektedir.

1.6. Kadın Girişimciliği

1.6.1. Kadın Girişimciliği ve Kadın Girişimciliğinin Süreçleri

Kadın girişimci, daha önce girişimci üzerine saydığımız özelliklerin birçoğuna sahip, aynı tanımlamaların kabul gördüğü kişidir. Ancak detaya indiğimizde, kavram karışıklığı söz konusu olmaması açısından “kadın girişimci” “ile iş kadını” kavramlarının anlam bakımından farkını belirtmek gerekir. İş kadını başkasının nam ve hesabına bir işyerinde çalışan kadınların tamamıdır. Oysa Kadın Girişimci, kendi nam ve hesabına çalışan,

sorumluluğu, riski kendine ait olan, organize eden ve bir girişimcinin sahip olduğu özellikleri yansıtan, tek farkı cinsiyet olan kişiyi ifade eder (Özyılmaz, 2016).

Kadın girişimci önce evinde sonra da çalıştığı sektörle, ekonomiye katkısının başladığı yolculuğunda, yerel ve sivil kuruluşların da desteği ile finansal çözüm bulup, mal veya hizmet döngüsünü yaratan, bu sayede devletine hem vergi veren, hem istihdam yaratan hem de toplumun refah düzeyini iyileştiren kişidir. Kadın girişimci, kendi kabuğunu kırıp zorunlu rolleri olan annelik, eşlik, ev idaresi gibi sorumluluklarını arkasına alarak, yeni bir iş kurmuş, yönetme sorumluluğunu almış, işin tüm risklerini de taşımıştır.

Literatürde çok fazla tanımı olan bu sosyal içerikli kavram artık mevcut ekonomik konjonktürde, pasif rolünden sıyrılmış daha da önem kazanmıştır. 1980'lerden bu yana yapılan çalışmalarda kadın girişimci kavramı, tanımlanan bir terim olmaktan ziyade analiz edilmesi gereken çalışma olduğu, aşılması gereken süreçler olduğu günümüze kadar ifade edilmiştir. Özellikle yapılan bazı araştırmalara bakıldığında, kadınların sahibi olduğu işletmelerin bazı özellikler açısından oldukça başarılı olduğu örneklerle ifade edilmiştir.

De Vita ve arkadaşları (2014), farklı coğrafyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki kadın girişimciliğini analiz eden literatür taramasında 70 makaleyi incelemiştir. Ve kadın girişimcilerin özellikle az gelişmiş ülkelerin büyümesinde önemli rol oynamadığını, din, sosyal farklılık ve ağlarla iletişimin girişimciliği etkilediğini vurgulamıştır.

Kadınların işveren olarak kendilerine has bir yönetim tarzı oluşturmaları, bulundukları yaşam koşulları, aile sorumlulukları, finansal imkânları ve teknik bilgileri ile doğrudan orantılıdır. Yapılan araştırmalar, cinsiyetlerin egemen olduğu belli başlı sektörlerin olduğunu belirtmiştir. Kyrö göre teknoloji ve bilim gibi sektörlerde erkek egemenliği, otel, kamu idaresi, restoranlarda ise kadın egemenliği olduğunu ifade etmiştir. (Uygun ve Günaydın, 2019).

Kadının ülkemizde sosyo-ekonomik alanda yerini alması, 1980'li yılların liberal ekonomisiyle beraber ortaya çıkmış olmasına rağmen, ilk somut adımlar 1990'lı yıllarda atılmıştır. Sanayi devrimine kadar sadece el emeği ile kendisine katkı sağlayan kadının sonraki dönemlerde konumu daha anlamlı olmuştur. Aslında 1970'li yıllara gelince özel sermayeler kendini göstermiş ancak kadının bu sürece dâhil olması ve kadınların kendi girişimci yönlerini net olarak anlaması doksanlı yıllara uzanmıştır. Geleneksel yapıda kadının aslında bir ev idaresi ile başlayan, az imkânlardan aile varlığını devam ettirmeye çalışan hikâyesi doğal olarak onu farkında olmadan farklı bir alanda idare etmeye doğru

eğitmiştir. Evdeki sorumluluğunu da üzerine katarak finansal alanda kendini ifade etmeye çalışan kadınlar için 1990'lı yıllarda uygulanan destek programları, 64. Hükümetin 2015 yılındaki eylem planında bir mikro kredi destek paketi olarak açıklanmış, kadın istihdamını artırmanın yollarından biri olarak girişimciliği öne çıkarmışlardır. Özellikle 1994 krizinden sonra kadınların krizle artan işsizlik ve yoksulluk sorunlarına bir çözüm getireceğine inanılmıştır. Birçok projeye rağmen, işgücüne katılım oranlarında istenilen sonuçlar henüz sağlamamıştır. Türkiye'nin ilk kadın girişimcilik araştırması olan ve KAGİDER ve TÜRK TUBORG A.Ş katkıları ile gerçekleşen "Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi" 2019 yılında açıklanmıştır. Bu endekse göre, 2002 yılında %4 olan kadın girişimci oranı 2019 yılında %8,8 olmuştur.

Yine 2019 yılında yapılan ve daha önce de değindiğimiz 'Global Entrepreneurship Monitor-Küresel Girişimcilik Raporu' olan ve kısa adı GEM diye belirtilen rapora göre, 18-64 yaş arasında olan 100 kadının 36'sı önümüzdeki üç yıl içinde girişimcilik faaliyetine girmek isterken, her 100 erkekte yaklaşık %64'ü girişimci olma amacındadır. Aynı rapora göre girişimciliği bir kariyer hedefi olarak gören kadınların oranı %83 iken, erkeklerde bu oran %78, 6'dır. Her 100 erkekte 35'i bir iş kurmanın ve ilerlemenin şartlarını sağlamanın kolay olduğunu düşünürken, kadınlarda bu rakam %23 kişidir. Bu araştırmaya göre ülkemiz araştırmaya katılan Avrupa ülkeleri arasında %19,6 ile en yüksek erkek girişimciliğe sahip ülkedir. %8,39 oranı ile de Avrupa ülkeleri arasında Lüksemburg'dan sonra en fazla kadın girişimci oranına sahip ülke olarak raporlanmıştır. Ancak yine aynı raporda erkek/kadın girişimci oranına bakıldığında her 10 kadın girişimciye karşın 24 erkek girişimci bulunmaktadır.(Karadeniz, 2019).

Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin kalkınmışlık ve istihdam seviyeleri araştırıldığında, göze çarpan farklardan biri de kadının işgücüne katılımıdır. İşgücüne önem vermeye başlayan gelişmiş olan ülkeler, bu olguya sadece ekonomik yoksulluğu gidermek amacı ile değil, sosyal sermayenin de bir parçası olarak görmektedir. Çünkü üreten ve kazanan kadın, yarattığı ekonomik zincirin dışında, kendi çevresine, örnek olacak, çalışma hayatının parçası olmak isteyen ancak izleyecek yolu bilmeyen kadınlara da ışık tutacaktır. Avrupa Birliği'nde kadın tarafından küçük işletmelerin kurulması, geliştirilmesi, rekabet edebilmesi açısından bir kadın girişimci ağı kurulmuş ve aday ülkelerinde faydalanabildiği bir finansman programı oluşturulmuştur.

1844 yılına kadar nüfus sayımında bile olmayan kadının, sosyal alandaki varlığı birçok batılı ülkeden daha önce aldığı seçme ve seçilme hakkından sonra hissedilmiştir. 1934

yılında artık parlamentoda bile olan ve milleti temsil edebilecek vizyona gelen kadının aktif işgücüne katılması için artık bir yol açılmıştır. Ancak cumhuriyet döneminde eğitim seviyesinde yaşanan yetersizliğin bu duruma katkısı olmamıştır.

Ülkemiz nüfusunun %49,9 ‘unu oluşturan kadınların 2022 Ocak ayı verilerine göre, on beş yaş üstü kadınların işgücüne katılım oranı¹ %33,6 iken bu rakam erkeklerde, %70,1’dir. Yine aynı dönemde kadının bir önceki yıla göre işgücüne katılım oranındaki artış sadece %0,1 olmuştur. (URL-6, 2022).

Tablo 1.3. Mevsim etkisinden arındırılmış temel işgücü göstergeleri, 15+ yaş, (Bin kişi),

	Şubat 2022			Bir önceki ay			Bir önceki aya göre fark		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
(Bin kişi)									
15 ve daha yukarı yaştaki	6+334	31828	32 506	64 256	31787	32 468	78	41	38
İşgücü	33 585	22 464	11122	33 672	22 648	11125	-87	-84	-3
İstihdam	30 006	20 378	9 629	29 916	20 312	9 603	90	66	26
İşsiz	3 579	2 086	1493	3 757	2 235	1521	-178	-149	-28
İşgücüne dâhil olmayanlar	30 749	9 364	21385	30 584	9 240	21344	165	124	41
İşgücüne katılma oranı	52,2	70,6	34,2	52,4	70,9	34,3	-0,2	-0,3	-0,1
İstihdam oranı	46,6	64,0	29,6	46,6	63,9	29,6	0,0	0,1	0,0
İşsizlik oranı	10,7	9,3	13,4	11,2	9,9	13,7	-0,5	-0,6	-0,3
Gönç nüfusta işsizlik oranı (15-24 yaş)	20,7	17,7	26,5	21,3	18,2	27,1	-0,6	-0,5	-0,6

Tabladaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplam vermeyebilir.

Mevsimsel etkilerden arındırma yöntemi gereği geçmiş aylara ilişkin tahminler revize edilerek yayımlanmaktadır.

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri, (URL-6, 2022).

Yine aynı dönem TÜİK verilerine göre işgücüne dâhil olmayan 15 yaş üstü toplam nüfusun %69’u işgücüne dâhil olmayan kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların İşgücüne katılamama nedenleri arasında en çok %43,8’i ile ev işleri ile meşgul olma, %12 ‘lik kısmında ise eğitim nedeni yatmaktadır. Oysa işgücüne dâhil olamayan nüfusun %9,8’i potansiyel işgücü konumundadır.

Türkiye gibi genç nüfusun yoğun olduğu bir ülkede, girişimciliğin önünün açılması, ülke olarak nerede olduğumuzu, neler yapmamız gerektiğini planlamamız gerekir. Bu anlamda Kadın girişimcileri Derneği (KAGİDER) ve TÜRK TUBORG A.Ş iş birliği ile yapılan Kadın Girişimcilik Endeksi bu durumu verilerle açıklamaktadır. En son 2019 yılında yayınlanan Global Girişimcilik İzleme Raporu’na göre, erken aşama girişimcilikte 48 ülke

¹ İşgücüne katılım oranı: hem istihdam edilen hem de işsiz olan grubun oluşturduğu işgücünün, çalışma çağındaki nüfusa oranıdır.

arasında 15.sırada yer alan ülkemizde, kadın girişimcilerin kurduğu işyerlerinin %56'sı 1-5 çalışanlı olup, kadın girişimcilerin yarısı kuruluş aşamasında herhangi bir borç almamakta daha çok aile kaynaklı finansal destek aldıkları, her üç şirketten birinin yurt dışında da faaliyet gösterdiği raporlanmıştır. Kadın girişimcilik endeksi çalışmasında ortaya çıkan ana zorluklar arasında ise ilk sırada yaralan finansman kaynağına ulaşım, pazarlama desteği, mentorlük desteği, network eğitimi ve gelişimi ve son sırada da reklam desteği gelmektedir. Borç alanlar arasında ise, aileden finansman desteği alan kadınların oranı, toplamın dörtte biri kadardır. Banka kredisine başvuranların oranı %20, ek olarak KOSGEB, TÜBİTAK ve diğer hibe programlarına başvuranların oranı ise toplamın %8 'i olarak gözükmemektedir. Bu durum kadın girişimcilerin, maliyet ve finansman altyapısı olarak ne kadar çok aileyi kaynak olarak görmüş olmalarını ifade etmektedir. Durumdan da anlaşıldığı gibi bu endeks, kurumsal çözümler üreterek, özellikle ilk kuruluş aşamasında düşük finansman alternatiflerinin varlığından, bilgisinden daha çok söz edilmesi gerektiğini kanıtlamaktadır (Derici Şengül, 2020).

2019 Endeks araştırmaları aynı zamanda, kadın girişimcilerin, özellikle de cirosu 1 milyon TL üzeri işletmelerin en çok özel sektör ve yurtdışı özel sektör temsilcileriyle iş ortaklığına gittiğini bildirmesi, devlet desteğinin bu konuda daha aktif olması gerektiği gerçeğini göstermektedir. Kamu sektörünün ekonomide hala belirleyici rolü ağır iken, bu durum hükümetlerin kamu ihalelerinde özenle incelemesi ve kadın girişimcilere bu yönde teşviklerin uygulanması önemlidir. (Derici Şengül, 2020).

1.6.2. Kadınlar Neden Girişimciliği Tercih Eder?

Türkiye’de kadın yoksulluğunu hem maddi yoksulluk hem de fırsat eşitsizliğinden, işgücüne katılamamamın yarattığı sosyal refahın eksikliğinden dolayı yaşanan psikolojik yoksulluk olarak da tanımlayabiliriz. Gerek ekonomik krizlerin yarattığı işsizlik, gerek geleneksel tabuların yarattığı zorunlu sorumluluklar, eğitimi tamamlayamama veya tamamlayıp iş hayatına katılmak yerine evlilik sürecine dâhil olmaları, ücretli veya girişimci bir gelir kaynağına sahip olmamaya engel olmuştur. Bu şartlar altında gelir seviyesi sadece hane geliri üzerinden hesaplanan kadın, bireysel özgürlüğe ve yeterli maddi aile gelirin sahip olsa bile, kendi nam ve hesabına kazandığı gelirden ve onun yarattığı manevi doyumdan eksik kalmıştır. Sosyalleşme çerçevesi dar olan, bir takım yeniliklerden uzak

kalan kadın, bu yapıyı ancak ücretli çalışmanın dışında girişimcilikle aşacağını 1994'lü yıllardan sonra daha net algılamıştır.

1976 yılında Elenor Brantley Schwartz tarafından yazılan “Entrepreneurship: A new female frontier” isimli makaleyi kadınların iş yaratımı üzerine yazmıştır. Kadınların girişimci olmasındaki temel motivasyonun erkeklerle aynı oranda olduğunun sonucuna varmıştır (Uygun ve Günaydın, 2019).

Daha önce de bahsettiğimiz 2019 yılı Global Girişimcilik Raporu'nda kadınların girişimci olma kararını etkileyen motivasyon faktörlerinin toplam girişimciler üzerinden oranlaması yapılmıştır. Rapora göre, Türkiye'de her 100 kadından 41'i o dönemdeki koşullarla bağdaşarak, gelecek 6 ay içinde yeni bir iş için fırsatlar doğacağına inanarak motive olmuştur. Daha da daraltacak olursak, her 10 girişimci kadından 3'ü tamamen fırsat yakalayabilmek adına rasyonel adımlarla girişimci olmuş, her 10 girişimci kadından 2'si ise tamamen ihtiyaç motivasyonu ile girişimciliğe başlamıştır. (Karadeniz, 2019).

Aynı zamanda 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre ise, kadınların iş kurma öncesinde %59 oranında kurdukları işle bağlantılı olarak 6-10 yıl arasında ücretli çalıştığı ve deneyim edildiği, bu nedenle iş kurma eğiliminde olduğu belirtilmiştir. Ekonomiye dahil olma ücretli çalışmanın dışında, kendi nam ve hesabına çalışan, çoğunlukla ev dışı bir mekanda işletmesi olan, gelecekle ilgili planları olan ve riski üstlenen kadının bu süreci başlatma ve ilerletmesi için, pozitif –çekici ve negatif-itici nedenler mevcuttur. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerle, Almanya, Amerika, Kanada gibi gelişmiş ekonomilerde kadınların girişimcilik faaliyetlerini etkileyen nedenler farklılık göstermektedir. Türkiye gibi ekonomileri baz alarak yapılan incelemelerde aşağıdaki nedenlerin kadınları bir işyeri sahibi olmaya yönelttiğini açıklayabiliriz. (Arslan ve Toksoy, 2017);

İten faktörler;

- Ülkenin ekonomik gelir dağılımı dengesizliği
- Özellikle ücretli işgücünde özel sektörün cinsiyet ayrımcılığı
- Kişisel önyargı ve tutumlar nedeniyle, bazı işkollarında daha az istihdam edilmesi-kadın yoksulluğu
- Pasif roldeki eş, aile bireylerinden alınamayan destek

Çeken faktörler;

- Bağımsızlık duygusu, güç elde etme isteği
- Eğitim düzeyi, sosyo-kültürel yapısı, becerileri
- İş ve özel yaşam dengesi kurma fikri

- Aileden kalan bir yatırım devamını sağlamak
- Başarma, takdir edilme, kendini kanıtlama duygusu
- Sosyal refah isteği
- Mikro kredi, KOSGEB kredi destekleri ile istihdam yaratma isteği

Bu etmenlerden de yola çıkararak, kadın girişimcinin “tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle birlikte çalışarak, ekonomik değer yaratan, ürettiği mal veya hizmetin dağıtım ve pazarlamasını yapan, işin geliştirilip büyümesi ile sorumlu, yatırımları üzerinde söz sahibi olan, riskleri üstlenen kişi” olarak da tekrar bir geniş tanımlama yapılması uygun olacaktır.

1.6.3. Kadın Yoksulluğu ve Kadın Girişimcilerin Karşılaştığı Sorunlar

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kadın ve erkeklerin ekonomik seviyeleri, aynı işi yapmaları durumunda bile eşitlenmemektedir. İzlenen devlet politikaları, net bir uygulama alanı bulamadığından bu durum özellikle aynı sonuçla ülkemizde ’de devam etmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz TÜİK güncel verilerine göre, kadının işgücüne katılım oranı, gelişmiş ülkelerin yarısı oranında %34,4 seviyelerinde kalmıştır. Sonuçta bu durum istenilen istihdam ve işgücü katılım seviyesine ulaşmadığından kadının yoksulluktan daha fazla etkilenmesine neden olmuştur. OECD 2018 verilerine göre, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerde kadın yoksulluk oranı %0,05 iken, Türkiye ’de 17 yaşına kadar olan yoksulluk oranı %25 seviyesinde belirlenmiştir (Orkunoğu ve Şahin, 2020).

Kadın yoksulluğu kadının sadece geleneksel görevlerine bağlı kalıp, hane içerisinde üretmeyen, katkı sağlamayan bir pozisyonda çalışmasıdır. Kendine ait geliri olmayan, belli bir eğitim seviyesine sahip, sosyal becerisi olan ama ülkenin gelir-yaşam koşullarından dolayı atıl pozisyonda bekleyen kadın da yoksulluk kavramının içine girmektedir. Emek yoğun sektörlerde düşük ücretle çalışması, hane içi işlerle uğraşması, herhangi bir sosyal güvencesinin olmaması, üretim sektöründeki yerinin önemslenmemesine neden olmakta ve aslında kadın yoksulluğu değil, yoksulluk kadınlaşmaktadır. Ve bu sonuç mutlak yoksulluktan ziyade görelî yoksulluk olan, gelirin sağladığı yaşam şartlarını ortaya koymaktadır.(Çuhadar ve Algan, 2019).

Çünkü kadın tıpkı erkek çalışan bireyler gibi aynı biyolojik yapı ve zihne sahiptir. Yakın zamanlarda benzin istasyonlarında, itfaiye ve koruma alanında ya da bir işletmenin kuruluş bacağında gördüğümüz kadın çalışanlar çoğalmadığı müddetçe “yoksulluk” kavramı

üzerinde daha çok çalışmamız gerekecektir. Buna ek olarak, özellikle eğitim, devlet sosyal güvenlik-sağlık sisteminden yararlanamama da eklenince sorun daha da derinleşmektedir. Aşağıdaki tabloda güncel TÜİK verilerine göre yıllık ortalama iş gelirinden faydalananların bir önceki yıla göre eğitim durumu temel alınarak değişimleri görülmektedir. Esas iş gelirinde en yüksek artış toplamda bir okul bitirmeyen fertlerde gerçekleşmiştir. Cinsiyet bazında bakıldığında ise toplamda %27'lik bir değişim ile kadınlar lehine değişim söz konusu olmuştur.

Tablo 1.4. Eğitim durumuna göre yıllık ortalama esas iş gelirleri

Eğitim durumu	Toplam			Erkek			Kadın		
	2019	2020	Değişim (%)	2019	2020	Değişim (%)	2019	2020	Değişim (%)
Toplam	34 733	43 118	24,1	37 072	45 648	23,1	28 214	35 828	27,0
Okur-yazar olmayan	14 129	16 785	18,8	17 305	21 165	22,3	11852	13 475	13,7
Bir okul bitirmeyen	18 279	22 936	25,5	20 506	24 917	21,5	13 576	18 765	38,2
Lise altı eğitilmiş	26 833	32 838	22,4	29149	35 263	21,0	17 431	22137	27,0
Lise ve dengi okul	34 115	41855	22,7	36 678	44 480	21,3	25 049	32114	28,2
Yükseköğretim	51888	63 085	21,6	57 848	70 689	22,1	42 238	50 788	20,2
Gelir referans dönemi bir önceki									

Kaynak: TÜİK, Eğitim durumuna göre yıllık ortalama esas iş gelirleri(TL), 2020, (URL- 9,2021).

Kadınların yoksulluk sürecinden biraz daha koparılması, kadın girişimciliğinin kurumsallaşması ve kaydi olmasının yanı sıra istihdama destek olması için birtakım teşvik ve düzenlemeler yapılmalıdır. Bu sürece önem veren devletler, sosyal refah seviyesinin de yükselmesiyle süreci daha da ileriye taşıyacaklardır. O nedenle kadınların önündeki birtakım engellerin net olarak bilinip, odaklanılması gerekmektedir. Bu sorun ve engelleri şöyle sıralayabiliriz (Keskin, 2014);

- Toplumsal kadın rolü tabusu, ataerkil düşünce
- İş ve özel hayat dengesinde artan sorumluluklar
- Proje, finansman, girişimcilik eğitimlerinin eksikliği
- Daha az mülk sahibi olmanın getirdiği işyeri kiralama sorunu, teminat gösterememe durumu
- Piyasa bilgisi olmadan, finansal yönetim ve teknoloji bilgisi edinmeden ve daha önce iş tecrübesi yaşamadan iş kurma

- Mikro krediler ya da banka kredilerinde garantör engeli, bu nedenle sermaye temininde yaşanan sıkıntı
- Daha çok kırsal alanda olup, elindeki potansiyeli ulaştırılamama.

Kadın yoksulluğu, kadının hem girişimci olarak hem de istihdam alanında yer alarak, ekonomi kavramının içinde, yön verici değerlerle ifade edilecek boyuta gelmesiyle engellenmiş olacaktır. Yoksulluk kavramı ile ilgili farklı ekonomik dönemlerde farklı tanımlamalar yapılsa da genel olarak, asgari yaşam standardına sahip olamama anlamındadır. Literatürde mutlak ve göreceli yoksulluk olarak ayrılan bu sorunun, kadın ve erkek üzerindeki etkileri de farklıdır. Çünkü kadınların ortaya çıkarılmamış yapabilecekleri somut becerilerin, bilinmeyen bir yönetim ve idare gücünün -her kadın bireyde aynı olmamakla beraber- ekonomik işleyişe aktarılmaması, kadını ekonomik değer yaratmada “etkisiz elaman” rolüne itmiştir. Bunun için, devlet politikalarının daha çok, teşvik edici, açıklayıcı ve teknik anlamda yol gösterici olması gerekir.

Dünya genelinde her yıl hesaplanan, güncel olarak 156 ülkenin dâhil olduğu küresel cinsiyet eşitsizliği endeksine göre Türkiye, 133. sıraya inerek bir önceki yıla oranla düşüş yaşamıştır. Eğitim, sağlık, ekonomiye katılım faktörlerinin baz alınarak değerlendirilen rapora göre, eşitsizliğin en az olduğu ülkelerde yine her yıl olduğu gibi İzlanda, Norveç, İsveç ve İsviçre ilk sıralarda yer almıştır. (Ademoğlu, 2021).

Bir kadın girişimci bulunduğu sektörde erkek rakipleri ile yarışmanın yanı sıra, doğal rolü olan, “anne, eş” gibi misyonlarını da aksatmamaya çalıştığı için iki kat fazla mücadele etmektedir. Bu durum, işini geliştirmek ve büyütmek için harcamaya verimi kısmen azaltmaktadır. Cinsiyet temelli algı kadın girişimcinin önünü kısmen kapatmaktadır. Çocukluk döneminden itibaren kadın-erkek eşitliği üzerine verilen eğitimin kapsamı genişletilmediğinde ve rol modeller üzerinden özendirici şekilde gidilmediğinde bu eşitlik sadece kâğıt üstünde kalmaktadır. Ve kadın geleneksel rolünden bir türlü sıyrılamamaktadır.

Kadın girişimcilerin çoğunun küçük sermayeli başlayan girişim deneyimlerinin devlet tarafından daha teşvik edici tedbirlerle desteklenmemesi örnek olarak; kadın girişimcilere kira desteği, halkı özendirici tanıtımlar, kamu ihalelerinde destek gibi teşviklerin yeterli olmaması, gelecekte var olacak yatırım fırsatının kaçırılmasına neden olmaktadır.

Liderlik, yöneticilik, finansal okur-yazarlık konularında yaşanan bilgi eksikliği de kadınların üretim faktörlerini nasıl bir araya getirecekleri konusunda yetersiz kalmalarına

neden olmaktadır. Devlet ebetteki özellikle 90'lı yıllardan beri bu konuda yasal düzenlemeler yapmıştır fakat mevzuatın daha açık ve ulaşılabilir olması gerekmektedir.

Demografik olarak yöresel bazda ön plana çıkan ürünlerin yaygınlaştırılması, daha kolay ulaşılabilir bir pazar algısı yaratmakta ve bu alana olan ilgiyi artırmaktadır.

Yapılan bir araştırmalar Türkiye’de kadın girişimcilerin problemlerini üç kategoride sınıflandırılmasına ışık tutmuştur. Bunlar;

1. İşi kurma aşamasında; sermaye bulmada garantör nedeniyle ya da proje üretememe nedeniyle yaşanan zorluk, mülk kiralama, resmi kuruluşlardaki süreç, teknik bilgi yetersizliği, yönetme ve organize etmedeki yetersizlik,
2. Kurulduktan sonra; kendini kabul ettirme çabası, az müşteri, kadın olmanın getirdiği başka sorumluluklarla devamlılık sağlama, diğer girişimcilerle olan rekabet,
3. Mevcut durumun getirdiği sorunlar; ekonomik dalgalanma, enflasyondur.

1.6.3.1. Toplumsal Cinsiyet Algısı Işığında Kadın Girişimciliği

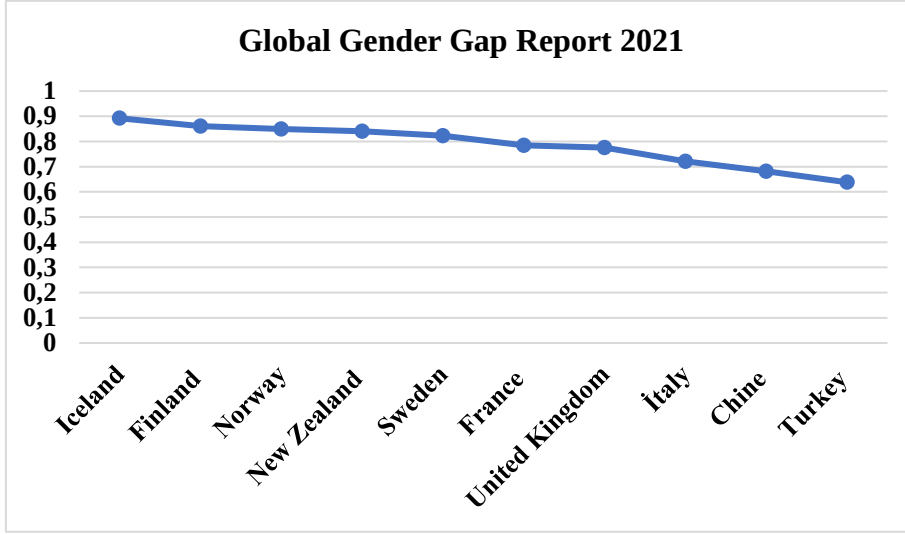
Doğal bir sınıflandırma olan biyolojik ve fizyolojik ayırım, kadın ve erkeği tanımlarken farklı özelliklerle birlikte aynı iş ve görevleri yapacak birçok ortak özelliği de beraberinde tanımlamaktadır. Yani bu tanımlama ile sadece fiziksel bir tanımlama değil, “cinsiyet” kavramının kültürel, toplumsal ve ruhsal temelini de izah etmektedir. Çünkü birey doğal olarak fiziksel ve ruhsal özelliklerine uygun rolleri taşıyacaktır. Ancak bu süreç bir noktada daha keskin çizgilerle ayrılmaktadır. Kazanımlar, haklar, görevler, faydalar ve maliyetler bakımından ayrılan roller, eşit düzeyde olması gerektiğini ifade eden “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramı ile tekrar aynı çatı altında birleşmektedir. Bu eşitlik çok yönlü bir eşitliktir. Hayatın her safhasındaki sorumluluklarda görmek mümkündür. Bizim irdedeceğimiz kısım ise, yaşam biçimi ve şartlarının sonucu olarak doğan işlevsel, finansal ve beraberinde psikolojik etki yaratan ekonomik eşitliktir.

Ekonomi kavramının içerdiği temalardan biri olan üretkenlik, kalkınma, işgücü ve işveren göstergelerinin bu “toplumsal cinsiyet” kavramı ile beraber ayrıştığı ve cinsiyet bağlamında farklar yarattığı kabul edilmiş bir sonuçtur. (Aslanpay Özdemir ve Altay, 2021). Kabul edilmiş olması geçmişten gelen geleneksel görev tabularının tam kırılmamasından kaynaklıdır. Oysa Göçebe hayatı yaşayan, saltanatla yönetilen dönemden Cumhuriyet dönemi de dâhil olmak üzere kadın, yaşamın ekonomik ve sosyal döngüsünde gerek el emeği

ile ekonomik, gerekse ailede üstlendiği idare ve birleştirici rolüyle yönetsel bir varoluşu hep olmuştur.

Son dönemlerde çok tartışılan ve literatürde geniş bir çalışma alanı yaratan “girişimcilik, istihdam” detayda “kadın girişimciliği ve kadın işsizliği” kavramları farklı bakış açılarından incelenmiştir. Neo-Liberal politikalar kapsamında istihdamı artırmasındaki etkisi temelinde ortaya çıkan bu kavramlar, uluslararası değerlendirmelerde de dikkate alındığı gözlemlenmiştir. Ve yine girişimciliğin cinsiyetçi yapısı bu değerlendirmelerde de kabul edilmiş bir norm olarak kalmıştır. Neo-Liberal politikanın da etkisi ile “Toplumsal Cinsiyet” kavramının tartışılması ve araştırılması gerekli bir hal almıştır. Bu kavram, cinsiyete dayalı istatistiki rakamlar, nüfus oranlaması ve işgücü potansiyeli gibi ölçütlerle değerlendirilmeye başlanmıştır.

Dünya Ekonomik Formu (WEF) Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu (Global Gender Gap Report) 2021’e göre, pandemi dönemi öncesi cinsiyet eşitsizliğinin 99,5 yıl içinde biteceği öngörülürken, pandemi süreciyle beraber bu süre 135,6 yıla çıkmıştır. İzlanda cinsiyet ayrımı göstergesinde başarılı bir politika izleyerek listenin en başında yer almaktadır. İzlanda’yı Finlandiya, Norveç, Yeni Zelanda ve İsveç takip etmektedir. Ekonomik ve siyasi katılım, fırsat eşitliği, sağlık ve eğitim birde cinsiyet temelli ayrımlar olarak 4 farklı kategoride değerlendirilerek bir skrlama yapılmıştır. 156 ülkenin katıldığı bu raporda Türkiye 133’üncü sıradadır. Aşağıda daha etkili olması açısından ilk 5 ülkenin dışında Fransa, İtalya, Türkiye, İngiltere ve Çin eklenerek ve skrlamaları dikkate alınarak bir grafik oluşturulmuştur. Özellikle Avrupa Birliği ve OECD ülkelerinde iş ve aile yaşamı uzlaştırma ile ilgili bir algı yaratılmış olup, Avrupa Komisyonu kadınların iş piyasasına teşviki bağlamında “cinsiyet eşitliği stratejisi” belirlemiştir. (Gün, 2016).

Kaynak: Global Gender Gap Report 2021 verilerinden düzenlenmiştir.

Şekil 1.2. Küresel cinsiyet farkı

Rapor aynı zamanda geleceğin meslekleri olarak belirtilen meslek dallarında kadınların çalışma oranlarının daha az olduğunu da açıklamıştır. (Bayar, 2022).

2017’de yapılan uluslararası bir araştırmaya göre, Türkiye’de kadınların işgücüne katılmamasından dolayı kullanılmayan işgücü potansiyeli kişi başına düşen gelirde %25 kayba neden olduğu belirtilmiştir. Bu da ülke ekonomisinde yaklaşık %20 büyüme hacmine denk gelmektedir. (Seçkin Halaç ve Meşe, 2021). Neticede resmi kurumlarca açıklanana veriler ışığında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının hangi sonuca vardığını görmekteyiz.

Son yıllarda oldukça popüler olan “cinsiyet eşitliliği”, kadının sosyo-ekonomik güçlenmesine fayda yaratan bir araç mı yoksa kültürel yapının, kuralların ortaya çıkardığı bir sonuç mu olduğu gerek akademik, gerekse aktif çalışmalarla uygulanan projelerle neticelendirilmeye çalışılmaktadır. Türkiye’de de bu çelişki, girişimcilik açısından incelendiğinde akla ilk gelen çalışmalardan biri olan Yıldız Ecevit’e ait olan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği El Kitabı” isimli çalışmadır. Ecevit, nüfusun % 50’sini oluşturan kadınların gerek girişimci gerekse ücretli istihdamının sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklediğini ve yoksulluktan uzaklaştırdığını savunmaktadır.

Ecevit, Uluslararası Çalışma Ofisi yayınlarında da kadının güçlenmesi, gelir elde etmesi, keza kadın girişimciliği ile ilgili tartışmaların öznesinin sadece kadın değil hane bireylerinin de dâhil olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda girişimciliğin cinsiyet eşitliliği ilkesine dayanarak ancak uygun çerçevede verim alınabilecek işlerle sonuçlanacak ise desteklenmesini savunmaktadır. Kadın girişimciliğinin farklı kurumlar tarafından nasıl bir

strateji ile çözümlene yapabileceğini amaçlamış ve bütünsel bir politika uygulanmadığından ve kadınların finansal etkinliklerinin tam olarak analiz edilemediği sonucuna varmıştır.

Bu alanda yapılmış başka bir çalışma (Çitçi ve Sağır 2017), araştırmalarını “kadın emeği” üzerinden incelemiştir. Toplumsal cinsiyet kalıbının kadın girişimciliğini ne ölçüde etkilediğini araştırmışlardır. Bunu potansiyel eğitilmiş erkek girişimci grupları üzerinden pratiğe aktarmaya çalışmışlardır. Araştırmanın sonucunda kadın girişimcilerin varlığını neo-liberal akımın önemli ölçüde etkilediğini ve ata-erkek toplumsal yapıya bağlı kalındığını ifade etmişlerdir.

1.6.3.2. Cam Tavan Sendromu

İlk olarak 1970’lerde Amerika Birleşik Devletleri’nde üst yönetim pozisyonlarında çalışmak isteyen kadınların karşılaştıkları engeller ve önyargılar olarak kavramsallaşan bu terim, zamanla sadece kadınları değil iş yaşamında yaşanan etnik, dini gibi azınlık gruplarında bu kavrama dahil edildiği gözlemlenmiştir. (Yiğit, 2020).

Akademik literatüre ise 1986 yılında girmiş olan bu kavram, kadının iş hayatındaki potansiyelinin, yeteneğinin göz ardı edilmesi ve özellikle evli, çocuğu olan kadınların aynı statüdeki diğer meslektaşlarına göre mesleki anlamda daha geri planda kalması anlamındadır.(Weyer, 2006).

Weyer 2006’daki çalışmasında, liderliği oluşturan bilişsel yapıların araştırmaya konu olan faktörlerden etkilenip etkilenmediğini incelemiştir. Sonuç olarak, yakın gelecekte cam tavan sendromunun etkisinin azalacağı neticesine varmıştır.

Cam tavan sendromu ile ilgili başka bir deney ise, kavramın isim kaynağı olan ve pireler üzerinde yapılan araştırmadır. 30 cm boyutunda ağzı kapalı, zemini ısıtılmış bir cam fanusun içine bırakılan pireler fanusun sıcaklığından dolayı sürekli zıplamaktadırlar. Ancak tavandaki cama çarparak sürekli düşmektedirler. Bu eylem devam eder ve sonuçta pireler artık 30 cm’ den daha fazla uçamamaktadır. Psikolojide buna “Öğrenilmiş Çaresizlik” denmektedir. İkinci aşamada ise kapağı açık aynı şekildeki kavanoza konulan pirelere 30 cm den daha fazla zıplamaya cesaret edemediklerinden kaçamamışlardır. Çünkü engel artık cam değil, zihinleridir. Yani insanın geleceğine dair başaracağı en üst nokta o insanın cam tavanıdır. (Öztürk ve Bilkay’dan Akt. Tekin, 2017).

Özetleyecek olursak, bu psikolojik sendrom, girişimci olmayı düşünen, harekete geçen ve girişimci olan her kadın içinde geçerlidir. Aynı veya farklı sektörde faaliyet

gösteren kadın-erkek girişimciler son on yılda bu eğilimi biraz daha aşmıştır. Boya ustası bir kadın girişimci, fırın işletmeciliği yapan bir kadın girişimci içinde oldukları cam fanustan dışarı uçabilmiş örneklerdir. Diğer taraftan uygulanacak kamu teşvik ve kamu spotları ile kadın girişimciliğinin daha etkin hale getirilmesi örnek teşkil edecektir.

1.6.4. Kadın Girişimciliği Destekleme Politikaları ve Destekleyici Kuruluşlar

Sürdürülebilir kalkınma, istihdam, işsizlik verileri gibi ekonomiye yön veren aktörler, son 20 yılda iktisadi terimlerin ana yapısıyla beraber toplumsal değişimleri de içermektedir. Öyle ki, artık hangi ekonomiye hangi yaşam biçimi yön veriyor diye ayırım yapmak mümkündür. Bu yüzden sisteme yön veren insan kavramının, cinsiyet ayırmaksızın bu aktörlere yönelik değer yaratması önem kazanmıştır. Bu anlamda toplum içinde tüm alanlarda güçlenen girişimci kadın, bir taraftan kendi çevresinde başlayan kalkınma yaratırken, diğer taraftan yeni iş sahası yaratıp kullanılmayan atıl işgücünü kullanmaya başlayarak sosyal refaha katkı sağlamaktadır. Ancak bu sistemin düzenli işleyişi ilgili otoritelerin teşvik, takip ve desteğinden geçmektedir.

Günümüzde değişen yönetim tarzı, küreselleşen yapı ve neo-liberal politikalar nedeniyle devletin müdahale alanı kısmen daralmıştır. Bu durumda yerel yönetimlerin, STK'ların (sivil toplum kuruluşlarının) ve özel sektörün önemi daha da artmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke olması ile aldığı destekler artınca, STK'ların yarattığı ekonomik boyut da önem kazanmıştır. STK'ların kadın girişimcilere sağladığı sosyal destek ağları, mesleki eğitim ve mesleki işbirlikleri, esnek çalışma sistemleri, gönüllülük çerçevesinde yürütülen projeler yerel kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. (Çin ve Altun, 2021).

2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması ve 2018 yılında Çalışma Bakanlığı ile birleştirilmesi birçok derin tartışmayı beraberinde getirse de, bu birleşimde temel dayanak onuncu kalkınma planındaki İstihdam ve Çalışma Hayatı Özel İhtisas Komisyonu Raporudur. Raporda dikkat çeken unsur kadının çalışma hayatına katılımının düşük olduğudur. Ve dört yıllık dönemler halinde oluşturulan planlara göre 2014-2018 yılında belirlenen %35 'lik istihdam oranının %2,7 puan gerisinde kalmıştır. 2023 yılına ait hedef planında ise dönüşüm programları arasında yer alan "İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı" dâhilinde kadının işgücü piyasasındaki yerinin artması hedefi paralelinde, kadınlara yönelik istihdam teşvikleri, kadın istihdamının artmasındaki en

önemli engel olan çocuk bakımı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kadın girişimcilere özel entegre bir yaklaşım öngörülmüştür. Ayrıca Ulusal İstihdam Stratejisinde (2014-2023) 2023 yılına kadar, kadınların işgücüne katılımının %41' e, kayıt dışı çalışma oranının da %30' a düşürülmesi planlanmıştır. Yine aynı kalkınma planı içinde, girişimcilik konusunda başarılı olmuş çalışan kadın rol modellerin bilinirliğinin artırılması, üniversitelerde bu başarılı işkadınlarının rol model olarak öğrencilere tanıtılması ve ders vermeleri sağlanacaktır. Kadınların dijital çağa ayak uydurması için çevrimiçi eğitimler, yeni meslek gruplarının çıkacağı dikkate alınarak mesleki eğitim gruplarının oluşturulması da plan dâhilindedir.

Dünya Bankası verilerine göre gelişmekte olan ülkelerdeki küçük ve orta boy işletme sahibi kadınların yüzde 70'i ihtiyaç duydukları finansmanı sağlamakta güçlük çekmektedir. Kadın girişimciler ya yüksek faizli kredi alıyor ya da kısa vadeli kredi kredilerle aktif olmaya çalışıyor. Bu durum küresel düzeyde daha çok incelenmesi gereken bir konu olup, destekleme politikalarının ve STK işbirliği içinde çalışması gereken bir konu olmaktadır. Hem de işgücü arz fazlasının giderilmesi açısından oldukça önemlidir. (Özyılmaz,2016). Şimdi bu destekleyici kurum ve kuruluşları amaç ve hizmetlerine göre inceleyelim.

1.6.4.1.KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği)

Türkiye'de KAGİDER Eylül 2002'de 37 kadın girişimci tarafından ülke çapında faaliyet gösteren ve kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olarak kurulmuş ve merkezi İstanbul'da bulunmaktadır. Bu kuruluşun amacı, genç kadınları iş yaşamında mücadele etmeleri için hazırlamak, mentorluk desteği vermek ve rol model olan girişimci kadınları ön plana çıkararak bu alanda rol almak isteyen kadınları teşvik etmektir. Bugün için 350'nin üzerinde üyesi olan kuruluş, belirlediği sekiz ana strateji ile çalışmalarını sürdürmektedir. Kadının sadece ekonomik olarak değil politik, sosyal ve kültürel açıdan da gelişmesini hedefleyen bu kuruluşun ana stratejilerini başlıklar halinde şöyle belirtebiliriz;

- Çalışma hayatındaki kadın çalışan sayısını artırmak ve kadın girişimcilerin desteklenmesini teşvik etmek,
- Kadınların çalışma hayatına girmesi ve girişimci olması için kadınlara eğitim ve mentorluk vermek,
- KAGİDER çalışmalarının sonuçlarını tüm ülke çapında yaymak,
- Kadın girişimciliğinin ve ekosisteminin gelişmesi için yasal altyapıyı desteklemek, finansal kaynak erişimine yol göstererek destek olmak,

- KAGİDER üyelerinin kişisel ve iş bazında gelişmelerini destekleyerek etki alanlarını ve büyümelerini desteklemek,
- Genç kadınları, eğitimlerine bir yandan devam ederken, diğer yandan çalışma hayatına katılmaya ve girişimciliğe özendirmek,
- KAGİDER'in bilinirlik ve itibarını arttırmak,
- Kadının çalışma hayatına ve girişimciliğe destek vermek için içerik, teknoloji, savunu çalışması üreterek, ulusal ve uluslararası düzeyde referans noktası olmak.

Ayrıca KAGİDER'in yapmış olduğu bazı projeler şunlardır;

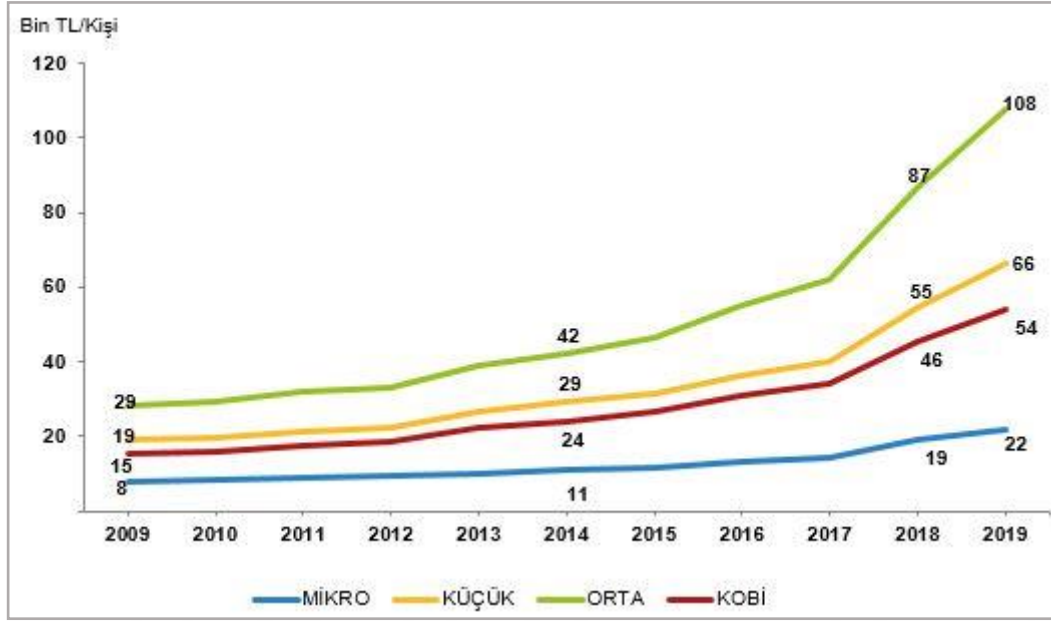
- Kadın ihracatçı programı
- Fırsat eşitliği modeli
- Kadın girişimci yarışması
- İşimi kuruyorum platformu
- Tarımda kadın girişimciliğini geliştirme ve hızlandırma programı.

Ayrıca bu kuruluşun yurt dışında, Türkiye-AB İstişare Komisyonu, Avrupa Kadın Girişimcileri Mentor Ağı ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (UN ECOSOC) ile işbirlikleri vardır. (URL-7, 2021).

1.6.4.2. KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı)

1990 yılında kurulmuş olan KOSGEB, ülkemizin küçük ve orta ölçekli işletmeler için verdiği somut destekler ve şeffaflık açısından önemli bir yere sahiptir. Girişimcilerin yenilik, teknolojik ve rekabet edebilen yapıya ulaşmalarını ve sosyal kalınmadaki paylarını artırmayı misyon edinen en önemli kuruluştur. 2009 yılına kadar sadece imalat sektörüne destek veren kuruluş, bu yıldan itibaren hizmet ve ticaret sektörünü de kitlesine dâhil ederek hizmet ağını genişletmiştir. Mevzuat gereği ülkemizde bilançosu 125 milyon TL'yi aşmayan girişimciler KOBİ olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de sanayi ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren 3.221.000 girişimci Kobi sınıfındadır. Aynı zamanda toplam girişimin %99,8 'ini ve istihdamın %72,4 'ünü Kobiler oluşturmaktadır (URL-4, 2022). Ve bu dilimde %35,9'luk çalışan sayısı ile an fazla pay, mikro ölçekli girişimcilere aittir. Ancak çalışan başına ekonomiye yarattığı katma değere baktığımızda aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi orta ölçekli girişimcilere aittir.

KOSGEB'in ayrıca 2019-2023 yıllarına ait stratejik planı çerçevesinde makro verilerle girişimciler, Kobilere ve Kobilere teşvik sistemleri ile ilgili eğilimler dokümanlarla her yıl paylaşılmaktadır. Hedefler arasında katma değeri yüksek teknolojileri tabana yaymak, girişimciliğe ivme kazandırmak ve böylece bulunan bölgeye sektörel hareketlilik kazandırmak ta mevcuttur.

Kaynak: TÜİK küçük ve orta büyüklükteki girişim istatistikleri, 2019, (URL-4, 2022).

Şekil 1.3. Çalışan başına katma değer KOBİ'lerde ölçek ve yıllara göre değişimi (Bin TL)

Tarafsız ve şeffaf şekilde yürütülen Geleneksel Girişimci Destek Programı, Girişimcilik Temel Eğitimi ve internet ortamında uzaktan eğitim ile e-devlet üzerinden verilen e- Akademi ile başlangıç noktasında tüm girişimcilere ışık tutmaktadır. Geleneksel girişimci destek programı tamamen geri ödemesiz olup, girişimcinin kadın ve genç olması durumunda güncel rakam olarak destek tutarına 5000 TL eklenmektedir. Hali hazırda devam eden projede 65.000 TL'ye kadar destek alınabilmektedir. Ek olarak ileri girişimci desteği kapsamında ise 370 bin TL üst limit ne kadar olup, gerçek kişi statüsündeki işletmelere kuruluş desteği olarak 5 bin TL, eğer kurulan şirket bir sermaye şirketi statüsünde ise, 10 bin TL hibe vermektedir. Aslında KOSGEB'in kuruluşundan sonra asıl amacı, girişimcilerin hayatta kalma sürelerini artırmaktır. Bu nedenle performans dönemi olan 1 yıllık sürelerle bakarak değişen destekler mevcuttur.

2010 yılından buyana yaklaşık 1 milyon 600 bin kişiye girişimcilik eğitimi veren kurumun bu eğitim sürecine kadınların katılım oranı %45 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında 11.809 kadın girişimciye destek sağlayan KOSGEB, 2021 yılında bu rakamı 12.000 kadın girişimci olarak güncellemiştir.

Bir diğer destek programı olan KOBİ finansman destek programında;

- İşletme kredisi
- Makine teçhizat kredisi
- Acil destek kredisi (doğal afet, yangın, terör vb. durumlarında) kullandıkları zaman bu kredilerin faiz/kar payı tutarları geri ödemesiz olarak desteklenmektedir. Ancak tabi ki işletme için bazı şartlar aranmaktadır.

Bunlar;

- KOSGEB veri tabanında kayıtlı olmak
- Aktif olmak
- KOBİ beyannamesi güncel olmak kaydıyla 3 yıl süre ile kredi kullanılabilir.

1.6.4.3. Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KEDV)

1986 yılında kurulmuş olan bir sivil toplum kuruluşudur. Kadınların yaşamlarına dokunarak rutin görevlerinin dışında yerel kalkınmadaki yerlerini güçlendirmek, bireysel ve topluca hareket ederek güç birliği oluşturarak kadınların yaşam standartlarını bir üst seviyeye çıkarmayı hedeflemiştir.

Gramen Bank'ın Türkiye'de uygulanmasına ön ayak olmuştur. Kendi alanında ve işyerinde gelir sağlamak isteyen kadınlara küçük miktarda kredi vererek bir iş hacmi yaratmıştır. Kredilerinin geri dönüş miktarının %98 olduğu göz önüne alınırsa hedefine ulaşmış sayılmaktadır.

“Eşitsizliğin ve yoksulluğun olmadığı bir toplum” söylemini vizyon alan kuruluş, 3 ana program altında çalışmaktadır;

1. En alt gelir tabakasındaki kadınların yoksulluğa karşı kooperatifleşerek örgütlenmesini sağlamak
2. Dayanıklı ve daha sağlıklı bir toplum için kadının ekonomik liderliğini ve güçlenmesinin teşviki
3. Afet ve göç durumunda krizin tüm aşamalarında aktif olmaları için bilinçlendirmek.(URL-8, 2021).

1.6.4.4. Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği (TOBB)

Özel sektörün mesleki anlamda en tepe kuruluşu olan TOBB, Türkiye’de 81 il ve 160 ilçede hizmet vermektedir. 365 oda ve borsanın en yüksek merkezi olup, ana faaliyet yeri Ankara’dır.

TOBB bünyesindeki kadın girişimciler kurulu ile, kadın girişimci ve adaylarına eğitim, iş kurmayı hedefleyenlere yol haritası olup, mevcut girişimcilerin nitelik ve nicelik bakımından daha iyi bir seviyeye ulaşmasını amaç edinmiştir. 81 ilde temsilcisi bulunan kadın girişimciler kurulunun koçluk sistemi ile deneyimli girişimcilerin yanında staj imkanı tanınmaktadır. (Yıldız, 2019).

1.6.4.5. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK)

Tarihimizdeki ahilik² felsefesinin üzerine kurulmuş olan, bütün esnaflara ait alanları içinde barındıran ve bu esnaf ve sanatkarların kamu yararına işlemleri için gerekli düzenlemeleri yapan kuruluştur. Esnaf sanatkarlara kadın-erkek ayırımı yapmadan muhasebe, personel, kredi imkânları sunan bir konfederasyondur. Ayrıca unutulmaya yüz tutmuş meslekler için gerekli tedbirleri almaktadır.

Bu kuruluşların dışında kadın girişimcilere destek veren, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), tarımsal girişimcilerin fiziki varlıklarına yönelik yatırımlar kapsamında %70 ‘lere varan hibe ödemesi söz konusudur. Örnek olarak, 2014-2020 yılları arasında süt, kırmızı et üretimi yapanlara bütçesi 45.000 EURO olan destek verilmiştir.

Bunların dışında Girişimci İş Kadınları Derneği(ANGİKAD) ise, 2007 de kurulmuş, Türkiye Cumhuriyeti’nin çağdaş uygarlık hedef ve ilkelerine sadık bir yapıyı desteklemek ve bu doğrultuda kadının iş dünyasındaki yerini sağlamlaştırmak amacıyla kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. Girişimcilik kampları düzenleyerek özellikle genç kesime verimli ve kalite odaklı girişimcilik eğitimi vermektedir.

2010 yılında ise ülkemizde kadın emek ve istihdamına ait örgütlenmelerin, yerel meslek odalarının çalışmalarını incelemek amacıyla ve 2010 yılında yayınlanan “Kadın istihdamının artırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması” başlıklı genelgenin hayata geçirilme

² Ahilik felsefesi: Temelini imce kültürünün oluşturduğu esnaf örgütlenmeleri, günümüz kooperatifçilik anlayışı. (Akgöz ve Ercan, 2017).

konusunda değerlendirmeler yapmak amacıyla KEİG (Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu) kurulmuştur.

Türkiye’de aynı zamanda 2012 yılından bu yana kadın girişimciler için Dünya Bankası’nın “Türkiye’de Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişimi” programı uygulanmaktadır. Bu projedeki amaç, kadınların işgücüne katılımlarını ve fırsatlara erişimlerini desteklemektir. İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansının (SIDA) finansal desteği ile başlayan uygulama, Aile Ve Sosyal Politika Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü birlikte uygulanmıştır. Politika üretime dönük kadın istihdamın artırılmasını da hedeflemiş ve 5 yıl boyunca toplam 4,5 milyon dolarlık destek sağlanmıştır. (URL-7, 2021).

Bunlara ek olarak, KGF (Kredi Garanti Fonu) Kadın Girişimci Desteği, Türkiye Gramen mikro finans programı, TOBB(Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) Kadın Girişimciler Kurulu, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı da kadınların yerel kalkınmada güçlenmelerini sağlamak amacıyla finansal ve eğitim desteği vermektedir (Gökyay, 2008).

1.6.5. Kadın Girişimciliğinin İstihdam Yaratma ve İşsizlik Olgusuna (Ekonomik parametrelere) Etkisi

1.6.5.1. Yoksulluk, İşsizlik ve İstihdam Üçgeni

Yoksulluk sosyal bilimler için çok yönlü olarak araştırılmasına karşın, tanımlanması ve yorumlanması karmaşık bir kavramdır. Farklı bakış açılarıyla ele alınması sonucunda;

- Kentsel-kırsal yoksulluk
- Mutlak ve görelî yoksulluk
- Çalışan yoksullar
- Kapasite yoksulluğu gibi ayrımlarla karşılaşılmaktadır. Örnek olarak gelir ve

tüketim harcama değişkenlerine göre mutlak yoksulluk belirlenirken hayatta kalabilmek için gereken temel gıda maddelerinin belli bir oran dâhilinde maliyeti hesaplanır. Oysa görelî yoksulluk gelir ve refah düzeyi arasındaki ilişkiden kaynaklanır. (Çebi, 2019).

Yoksulluğun kadınlaşması ise ilk olarak Amerika’da yapılan tek ebeveynli bir deneysel çalışmada ortaya çıkmıştır. (Çebi, 2019).Kendini yaşamın birçok seviyesinde ortaya çıkaran kadın yoksulluğu, kayıt dışı sektör rakamlarında, sağlıksız koşullarda düşük ücretle çalışma ile kendini göstermiştir. Ve netice olarak günümüzde etkisini daha az hissettiğimiz ama değişmeyen sonuç olarak, küresel sermaye ucuz emek ihtiyacını ilk olarak

kadınlardan karşılamaktadır. İşte kadının bu süreçten kurtulması ancak kendi becerisini, küçük adımlardan başlayarak finansal aktörlerle buluşturması ile mümkün olmaktadır.

Toplumun diğer kesimlerine göre, belli bir sınırın altında gelire sahip olanlar görece yoksul sayılan bireylerdir. Türkiye 2020 gelir ve yaşam araştırması sonuçlarına göre, eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre görece yoksulluk oranı, bir önceki yıl %14,4 iken %15 olmuştur. En düşük gelir TRB2(Van, Bitlis, Hakkâri) bölgesinde gerçekleşmiştir. Görece yoksulluğun en düşük olduğu iller, TRB1 bölgesi olan ve araştırma konumuza dahil olan ilinde içinde yer aldığı Malatya, Elâzığ ve Tunceli olmuştur. Yoksulluk oranı en düşük haneler, tek kişilik ve çekirdek aile bulunmayan daha kalabalık aileler olmuştur. Aşağıdaki tabloda da belirtildiği gibi en yüksek yıllık ortalama esas iş geliri 125 bin 698 TL ile işverenlere ait olmuştur. Yıllık ortalama esas iş gelirinde en yüksek artış %31 ile inşaat sektöründe görülmüştür. (URL-9, 2021).

Tablo 1.5. Esas işteki durumlarına göre yıllık ortalama esas iş gelirleri (TL), 2020

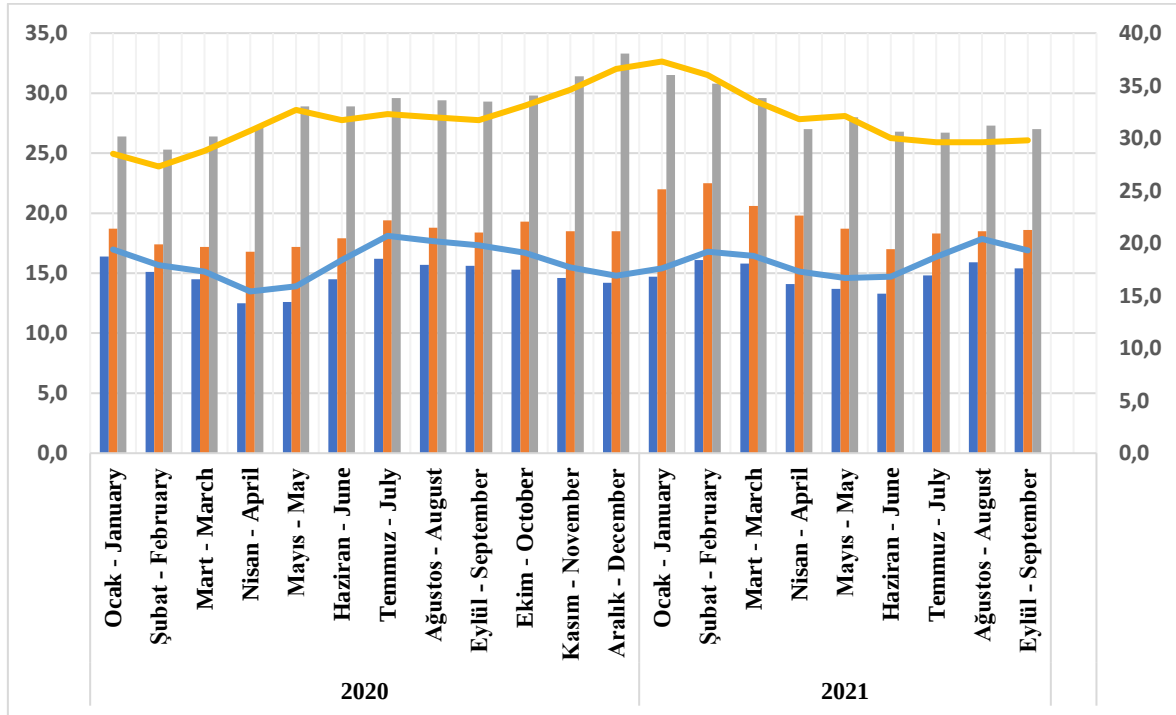
İşteki durum	Toplam			Erkek			Kadın		
	2019	2020	Değişim (%)	2019	2020	Değişim (%)	2019	2020	Değişim (%)
Toplam	34 733	43 118	24,1	37 072	45 648	23,1	28 214	35 828	27,0
Ücretli, maaşlı	34 286	42 006	22,5	36 167	43 974	21,6	29 968	37 392	24,8
Yevmiyeli	14 769	17 577	19,0	16 784	19 434	15,8	9 033	10 572	17,0
İşveren	95 495	125 698	31,6	97 244	127 908	31,5	80 893	105 767	30,7
Kendi hesabına	27 127	33 207	22,4	29 116	35 255	21,1	16 425	21 516	31,0

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, (URL-9,2021).

Küresel krizler, neo-liberal ekonomi politikaları, özelleştirme ile küçülen devlet politikaları, güçlü merkez ekonomilerine bağımlı bir yapının oluşmasıyla, kamusal harcama ve üretimin azalması nedeniyle, yoksulluk ve işsizlik gibi temel ekonomik aktörlerin finansal sonuçları beklenen refah düzeyinin altında gerçekleşmektedir. Ancak diğer yünden neo-liberal yaklaşım, maddi yoksulluktan işgücüne dâhil olmayan bireylere beceri kazandırarak, piyasa gereklerine uygun bir şekilde, dinamik bir beşerî faktör oluşturduğundan, mikro kredi temelleri ile de örtüşmektedir (Işık ve Mert, 2020).

Özellikle 1990'lı yıllardan günümüze rekabetçi ve esnek piyasa şartlarına rağmen, doğal işsizlik oranları hedeflenen düzeyde değildir. İşsizliğin yankısı olarak da yoksullaşma, sosyal refahın devamını tehdit etmiştir. Neticede bu neo-liberal yaklaşımların istihdam

yaratmadaki tahribatı da kaçınılmaz olup, istihdam politikalarının daha derin incelenmesini gerek kılmıştır. Ekonomik döngüde bu üçlünün, birbirini etkileyen dinamikler olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Fransa, Avustralya ve Finlandiya gibi gelişmiş ekonomiye sahip olan ülkeler evrensel gelir politikalarını gündeme koyarak, gelir garantisi uygulamalarına başlamıştır (Işık ve Mert 2011). Mesela Finlandiya ‘da 2017 yılında başlayan bu uygulama ile ülkedeki işsizler arasından rastgele seçilen 2000 kişiye, vergiden muaf tutularak, 2018 yılı rakamlarına göre 560 Euro para yatırılmaktadır. Finlandiya hükümeti bunu sosyal devletin yüklerinden kurtulmak, bürokrasiyi azaltmak adına bir çözüm veya alternatif olarak görmektedir. Eğer yurttaşlar açıktan ölmeyecek gelir düzeyine ulaşırlarsa, kamunun sorumluluklarının azalacağını varsaymaktadırlar. Ülkemizde ise, bu politikaların uygulanabilirliği henüz tartışılmakta olup, sosyal destek, işsizlik ödemeleri gibi uygulamalar söz konusudur. İşsizlik son iki yılda yaşadığımız salgın süreciyle beraber daha da belirginleşmiştir. İşsizlik rakamlarında Avrupa ülkeleri içinde 3. Olan ülkemizde 2022 Şubat ayı verilerine göre %11,4 olan toplam işsizlik oranında kadın işsizliğinin payı %13,4 iken erkeklerin oranı %9,3’tür. İstihdamda görünüp, işbaşında olmayanların, iş aramayıp çalışmaya hazır durumda olanları da dâhil ettiğimizde görünüm değişmektedir. Mevcut durumda aşağıdaki oluşturan grafikte bir önceki yıla oranla 0,2 puan azalmış gibi görünen işgücü oranında çeyrek dönemlerde açıklanan bazı detaylar yer almamaktadır.

Kaynak: TÜİK 2021 Eylül işgücü istatistiklerinden düzenlenmiştir.

Şekil 1.4. 2020 -2021 TÜİK işsizlik verileri

İstihdam ise, işsizlik ve yoksulluk politikalarının ötesinde geniş çaplı araştırılan bir kavramdır. İstihdam denilince, belli sözleşme şartları dâhilinde çalışan, karşılıklı yükümlülüğü ifade eden sözleşmeler ile mevcut işgücü kaynağının çalışmaya hazır kısmının ne ölçüde kullanıldığını ifade eden ekonomik göstergelerden biri olarak akla gelmelidir. Bir İşletmelerin veya devletin istihdam ettiği her birey, işsizlik çemberini küçültüp, yoksulluğu azaltacaktır. İşletmeler, istihdamla üretimlerini genişleterek, işletmelerini besleyecek, ayakta kalacaklardır. İstihdam politikaları için, farklı ekonomik dönemlerde farklı uygulamaların devreye girmesi, değişik enstrümanlar kullanılarak, çalışma hayatında süreklilik sağlanması, daha aktif bir politika izlenmesi olumlu sonuçlar doğurması açısından önemlidir. Kısa vadeli olmayıp, uzun vadeli programları kapsayan eğilimler, emek arz ve talebini girişim, sektör ve uygulanacak yer (işletmenin mekânı) arasında bir ahenk içinde çalışmayı hedefler.

İstihdamın işsizlik ve yoksulluğun zorunlu ancak pozitif bir neticesi olarak doğduğunu öne süren görüşler mevcut olup, özellikle gelişmekte olan ekonomilerin tek çıkış yolunun istihdam yaratacak politika ve yatırımlar üzerine yoğunlaşması gerektiği üzerinde ortak bir görüş mevcuttur. TÜİK güncel verilerine göre bir önceki yılın aynı ayına göre istihdam edilen kadın sayısında sadece %2,6'lık bir artış sağlanması bu görüşü karşılamaktadır. Toplam girişimlerin ise %99,8 'ini oluşturan KOBİ'ler bu pastada en büyük payı alarak istihdamın da %72'sini oluşturmaktadır. İstihdam edilenlerin de %55'e yakını hizmet sektöründe yer almıştır. (URL-6, 2022).

Sanayileşmiş ve gelişmekte olan 36 üye ülkeden oluşan OECD (Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü)'nün Eylül 2020 verilerine göre, işsizlik üye ülke ortalamaları %7,3 iken, son bir yılda devam eden pandemi öncesine göre hala yukarı seyirdedir. Ülkemiz ise, bu oranlamada TÜİK 2021 Ağustos rakamları üzerinden gidildiğinde %12,1 ile AB ülkelerinin neredeyse 2 katı oranındadır. Eurostat kaynağından alınan bilgiye istinaden yine aynı dönem verilerine göre ise, 32 Avrupa ülkesi içinde işsizliğin en yüksek olduğu, Yunanistan ve İspanya'dan sonra gelmektedir. Hollanda, Polonya, Almanya ise alt sıralarda yer almaktadır. 25 yaş üstü genç işsizlik istatistiklerine göre Türkiye, yüzde 26,1 ile Avrupa'da en çok işsizliğin olduğu 6'ncı ülkedir.

Özetle işsizlik ve yoksulluk kısır döngüsünün, birbirini tetiklediği, işsiz sayısının yüksek olduğu ülkelerde yoksulluk oranının da yüksek olduğu kaçınılmaz sonudur. Çözüm üretim-istihdam ikilisindedir. İşgücünün eğitim ve teşviklerle desteklendiği takdirde girişim ve istihdama yöneldiği uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kaldı ki, yapılan

araştırmalar gösteriyor ki, girişimcilik ile yıllık ekonomik büyüme arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki, uzun vadeli yatırımlarda kendini daha çok belli etmektedir. Girişimciliğin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediği teorik olarak Schumpeter'den beri bilinmesine rağmen, deneysel verilerde yeterli sonuç elde edilememiştir. Bu noktada, 1999 yılında 10 ülkenin katılımıyla kurulan Global Entrepreneurship Monitor (GEM), çok yönlü bir bakış açısıyla bütün işletmeleri ekonomik g  lerine bakmaksızın ekonomik büyümedeki oynadıkları rolü dikkate değer bularak bu açığı kapatmaktadır. Büyüme analizlerini büyük şirketlerin yatırımlarına bağlamaktadır. K  k firmaları da yenilik meydana getiren, rekabet ve verimliliğe etkinlik kazandıran bir faktör olarak görmektedir. Gelişen ülkelerin en büyük sorunlarından olan işsizliği azaltmanın en sağlıklı yolu, bireylerin kendi işletmelerini kurmalarından, ilk etapta istihdam yaratmasalar bile kendi istihdamlarını sağlamaktan geçmektedir ( elik, 2006).

Yoksulluktan en fazla etkilenen kırsal kesimde yaşayan kadınların olduğu verilerle ispatlanmıştır. Her ne kadar kırsal kesimde yürütülen yerel üretim faaliyetlerine kadınların katılımı fazla olsa da bunun emek olarak herhangi bir kayıtlı ücret ve karşılığı yoktur.

1.6.5.2. Kadın Girişimciliğinin   gensel (yoksulluk, işsizlik ve istihdama) Etkileri

Kadınların toplumsal cinsiyet ayrımının ve diğer başka nedenlerden dolayı işgücü piyasasında, aktif olabilecekleri sektörlerde potansiyellerinin değerlendirilememesi veya ucuz işgücü olarak değerlendirilmesi, onları girişimcilik faaliyetlerine yönelterek aktif işgücüne katılmalarında alternatif oluşturmuştur. Girişimciliğe iten bu nedenler aslında piyasada var olma bilincinin bir sonucudur. Girişimci olarak kadının ekonomiye katılması, işsizlik ve yerel kalkınmada dikkate değer etkileri olup, devlet politikaları ile desteklendiğinde teşvik edici bir rol dahi üstlenmektedir. Birbirlerinden rol model olarak g   alan kadınlar, uygun faaliyet koşullarında yanlarında çalıştıracakları kayıtlı her birey içinde, istihdam ve işsizlik açısından çarpan etkisi yaratarak ekonomide önemli bir aktör olmaktadır. Girişimcilik ruhuyla hareket eden, sonunda işveren pozisyonunda olan kadın, başka bir boyuttan bakıldığında, gizli bir kahraman gibi evdeki rolünü de üstlenerek dengeli bir mücadele vermektedir. Tabi ki bu aşamaya gelene kadar finansal, teknik ve kayıtlı olabilecek şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Bu süreç girişimcilik yolunda aşılması gereken önemli bir süreçtir. Bu konuda literatürde dahi fırsatları yakalamanın ne kadar önemli

olduğunu vurgulayan ortak görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden biri 2006 yılında uluslararası Girişimcilik Ödülü ve Küçük işletme araştırması Ödülü'nü alan İsrail Kirzner'dir. Kirzner, yeni bilgilere karşı sürekli açık olmanın önemine vurgu yapmaktadır. Girişimciliğin temel faktörünün bireysel karar verme süreci olduğunu ileri sürmektedir. Aslında burada bahsettiği şey o ana kadar fark edilmemiş olan fırsatlara karşı tetikte olmakla kendini sorumlu tutan girişimci kadın veya erkek piyasada var olabilmektedir. (Kirzner, 1973).

Kadın girişimciliği ile kadınların potansiyel iş birikimlerini bir araya getirmeleri, sosyal iletişimi sağlayarak iş ağları oluşturmaları, süreklilik için gereklidir. Bu iletişim ağı ile kadının kadın istihdamına destek olarak devamlılığının sağlanmasına, aktif işgücündeki katılımının artmasına destek olmaktadır. Aşağıdaki tabloda görülen, Şubat 2022 TÜİK verilerine göre 15 yaş üzeri, istihdam oranı erkeklerde %63 iken, bu oran kadınlarda %29 olmuştur. Mevsim etkisinden arındırılmış istihdam ise %46,6 olarak tespit edilmiştir. Yine aynı dönem işsizlik oranı %11,2 olarak belirlenmiştir. Bu işsizlik oranının içindeki kadınların payı, % 14,5 iken, erkeklerin payı %9,2 olarak hesaplanmıştır. 38 üye ülkenin ortalamaları dikkate alınarak OECD. Stat'dan alınan işgücü kadın verileri ile Türkiye karşılaştırması aşağıda tablo 2.5'te gösterilmiştir. Ve yine TÜİK'ten alınan ve güncel tarihi 2018 olan ve yeni doğan girişimcilerin istihdam yaratma becerisine bakıldığında, %13,6 oranında yeni doğan girişimin aynı döneme ait istihdama katkısı %4,9 olarak tespit edilmiştir. Bu oran, KOBİ girişimleri olarak 2020 yılında %14,7 olan doğum oranına istinaden istihdama katkısı % 6,8 olmuştur.

Tablo 1.6. 15 yaş ve üzeri temel işgücü göstergeleri (1000 Kişi)

	Toplam	Erkek	Kadın
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	64 334	31 828	32 506
İşgücü	33 632	22 292	10 974
İstihdam edilenler	29 485	19 774	9412
İşsiz	3 781	2 504	1 508
İşgücüne dâhil olmayan nüfus	31 069	9 510	21 548
İşgücüne katılma oranı (%)	51,7	70,1	33,8
İstihdam oranı (%)	45,8	63	29
İşsizlik oranı (%)	11,4	10	14,2

Kaynak: TÜİK, Temel işgücü göstergeleri (15 yaş üzeri), 2022,(URL-6, 2022).

Tablo 1.7. 15-64 yaş aralığı işgücü göstergelerinin OECD genel verileriyle karşılaştırılması

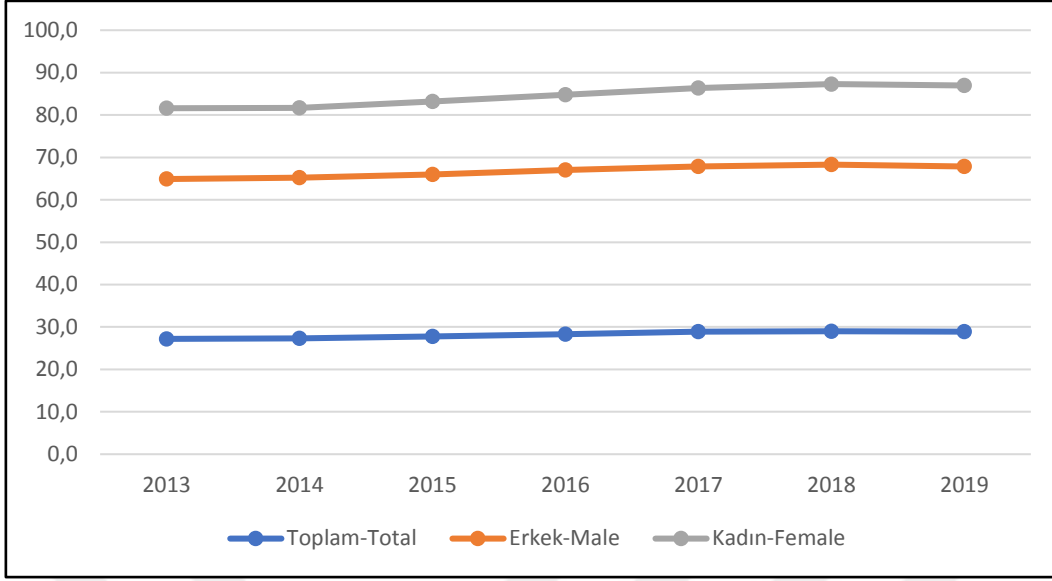
		2018	2019	2020
TÜRKİYE	İstihdam/nüfus oranı	32.9	32.2	29.7
	İş gücüne katılım oranı	38.3	38.7	35
	İşsizlik oranı	14.2	16.8	15.1
OECD ÜLKELERİ	İstihdam/nüfus oranı	60.6	61.3	59.0
	İş gücüne katılım oranı	64.4	65.0	63.8
	İşsizlik oranı	5.9	5.8	7.5

Kaynak: OECD cinsiyete ve yaşa göre göstergeler 2020 verileri

Özetleyecek olursak, tablolara yansıyan rakamlar üretim ve sürekliliğin ne denli önemli olduğunu ve bu işin temelinin de kişinin ücretli çalışmanın dışında ücretli istihdam yaratabilecek verileri bir araya getirmenin en önemli adım olduğunu ispat etmektedir. Girişimcilik ve özellikle kadın girişimciliği, birbirini izleyen bir zincirin halkası gibi çarpan etkisi yaratarak ülkemizin işsizlik rakamlarına negatif yönlü bir katkıda bulunacaktır.

Ülkemizde bu duruma örnek teşkil edecek birçok kadın girişimcinin başarı hikâyesi bulunmaktadır. Bu örneklerden biri, Muş'ta bir tekstil firmasında çalıştıktan sonra, devletten aldığı destekle kurduğu tekstil firmasında 50 kişiye yakın istihdam sağlayan İnci Sayılğan Tok'tur. Diğer bir örnek ise, 2019 yılında Türkiye'de kadın girişimci seçilen ve özel bir kozmetik markasının da yaratıcısı olan Gülşah Gürkan'dır. Gülşah Gürkan şuanda Asya pazarına da hâkim olmakla beraber toplamda 2000 kişiye istihdam yaratmaktadır. Bu ve benzeri örnekler gösteriyor ki, kadın istihdamının ekonomik sürece aktif bir biçimde dâhil edilmesi sürdürülebilir kalkınmanın olmazsa olmazıdır.(Tuysuz ve Mutlu 2021).

2019 yılında yapılan ve aşağıdaki istatistiğe bakılırsa, kadınların çalışma hayatında kalma süresinin 19,1 yıl, erkeklerin ise 39 yıl olduğu görülebilmektedir.(URL-10, 2022). Kadınlardaki bu süre sadece son 7 yılda 2,4 artış sağlayabilmiştir. Bu da gösteriyor ki, kadın emeğinin ve toplumsal cinsiyet kavramlarının üzerinde çalışılacak çok detay vardır. Mevcut işgücü ve yaratılan istihdamın en temel faktörü, kadının üzerindeki girişimsel hareketi engelleyecek yükleri kaldırmaktır. Buda yönetim faktörlerinin son yıllarda yaptığı destekleyici projelerin daha akılcı ve anlaşılır olmasından geçmektedir. Çünkü özellikle ülkemizde kadın, annelik ve eşlik rollerinin dışında yaratıcı gücü yüksek olan bir bireydir.

Kaynak: TÜİK istatistiklerle kadın, (URL-10, 2022).

Şekil 1.5. Kadın ve erkeklerin çalışma hayatında kalma süreleri

1.6.6. Mikro Krediler

1.6.6.1. Mikro Kredi Tanımı

Mikro kredi, ödenebilir ve devamlılık sağlayan bir kredi desteği ile öncelikle bireylerin kendi hesabına çalışmalarını sağlamaya yönelik destekleyici finansal bir mekanizmadır. Yoksul ya da dar gelirli bireylerin kendi nam ve hesabına çalışmasıyla, istihdam edilmesini gerçekleştirerek, yoksulluğu önleyici, işgücünü istihdama yönlendiren bir etken olarak gösterilebilir. Yoksul ailelerin üretici faaliyetlere girişmelerine veya çok küçük işletmelerini büyütmelelerine destek olmak amacıyla onlara küçük meblağlarda kredi (mikro kredi) açılması anlamını taşır. İlk olarak Bangladeş'te 1970'li yılların sonunda yoksul 42 kadına 27 dolarlık bir kredi verilerek başlamıştır. Mikro kredi o dönemlerde yüksek veya yasal olmayan faiz organlarına karşı koruma amacı güdülerek alternatif bir borç uygulanması olarak çıkmış ve sonuçları itibariyle de dünya çapında uygulama alanı bulmuştur. Türkiye 'de de 2002 yılından beri uygulanan bu sistem kadın işsizliği ve yoksulluğu üzerinde etkili olmuştur.(Yılmaz, 2021).

Aslında finansal sistemin bir alt ürünü olan bu kuruluşlar, daha çok dar gelirli belli bir kesime yardım etmeyi amaçlayan, sivil toplum örgütleri, kredi birlikleri, kooperatifler, özel ticaret bankaları ve banka dışı finans kuruluşları, devlet bankalarının belli bölümlerini kapsar. Bu kuruluşlar çoğunlukla teminatsız olarak düşük gelirli, girişim ile ilgili faaliyette

aktif olan küçük işletme veya olacak kişiye teminatsız geri ödeme taahhüdü ile krediyi sunmaktadır. Mikro kredi ile başlangıçta, dar gelirli insanlara kâr amacı gütmeyen finansman sağlama amaçlanırken, bugün yoksul ve kırsal kesimde yaşayan insanlara finansal hizmet sağlayarak (sigorta ürünleri, tasarruf hizmetleri)kar elde etmeyi amaçlayan finansal bir sektör olmuştur (Özmen, 2012).

Mikro kredi uygulamaları, temel girişimcilik becerilerini öğreten eğitim programları ile birlikte yürütülmektedir. Bu uygulama özellikle eğitim seviyesinin düşük, okuma -yazma bilmeyen, işletme hesabı tutamayan, gelir -gideri karşılaştıramayan kesim için önemli bir fırsattır. Ancak diğer finansman kuruluşlarından farkı, yoksullukla mücadelesi olup, her zaman bir işletmeyi ya da bir kurumsallaşmayı temsil etmemesidir. Bir iş kurup gelir yaratılması için temin edilmiş bir kaynaktır.(Yılmaz, 2021).

Peki, mikro kredi neden sadece kadınlara veriliyor? Sorusuna yanıt aramak çok da zor olmamaktadır. Buna mikro kredinin doğuş yeri olan Bangladeş’de kırsal kesim anlamına gelen Grameen’deki kadınların mağduriyetinden doğarak oluşturulan bir yapı olduğundan bundan esinlenerek yoksulluktan ve işsizlikten en fazla kadınların etkilendiği düşüncesiyle sadece kadınlara destek verilmektedir. Krediyi alan kadın olmak zorundadır. Ancak erkek de bu krediden faydalanabilir. Beş kişilik gruplar halinde kullandırılan kredi, kısa bir eğitim verildikten sonra temin edilir.(URL-11, 2022).

1.6.6.2. Mikro Kredi’nin Yoksulluğa, İşsizliğe Etkileri ve Gelişimi

Mikro kredi kullanan kişi gerçek anlamda bir girişimci kabul edilir. Kaldı ki mevcut girişimcilere de mikro kredi verilebilir. Banka veya diğer finansal kuruluşlardan aldığı destekle işini kurup, hammadde ya da sermaye ihtiyacını gideren kişi işi yönetip hatta ek istihdam olanağı bile yaratabilmekte, yeni bir olanak sağladığından dolayı ise katma değer yaratmaktadır. Kredi uygulaması ile verilen bu hizmetin sonuçları itibariyle, gelir sağlayan kişi hane halkı gelirlerinin belli bir seviyeye gelmesine katkıda bulunmaktadır.

Aşağıda mikro kredinin merkezinde yaşanan ekonomik döngü özet olarak ifade edilmiştir.

Şekil 1.6. Mikro kredinin ekonomik etkisi

Mikro krediyi kullanan kesim üzerindeki katkısı iki açıdan incelenebilir. Birincisi ve en önemlisi ekonomik-finansal etkidir. Finansal olarak, kapitalist ekonomilerde büyüme aktörlerinden biri olan kredi hacmi, uygun sektöre dönüştüğü takdirde, üretim ve tüketim döngüsünü artıracaktır. Gelirde artış sağlayarak, gelir kaynağının türünü artırmak, üretim sağlayabilmek ve ekonomik olarak kendini güvende hissetmek birinci etkinin sonuçlarıdır. Sosyal etki ise, özellikle kadınların daha özgür bir birey olarak psikolojik refaha erişmesi, karara alma sürecine katılması, sorumluluk alarak güçlenmesi sonuçlarını doğurur. Örnek rol model olan birey ve özellikle kadın, önündeki en büyük engellerden biri olan mali kaynağa ulaşarak bu rolünün devamlılığı için mücadele vermektedir. Bu mücadele karşı cins ile eşit düzeyde iş kurma, karar alma, yön verme ve ekonomik etki yaratmaktadır. Aynı zamanda mikro kredi projesinin çoğu, gelişmekte olan ülkelerde kadınlar üzerinde yoğunlaşmıştır.

Mikro kredinin ilerleyen aşamalarında, sigorta, tasarruf hizmetleri de verilerek mikro finans sistemi oluşturulmuştur. Türkiye'de gerçek anlamda mikro kredi 2003 yılında Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Diyarbakır Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı iş birliği ile Diyarbakır'da gerçekleştirilmiştir.

Türkiye Gramken Mikro finans programı (TGMF) kapsamında, 2020 raporuna göre aktif kredi kullanan mikro girişimci kadın sayısı, 36.799 olup, 9776 kadın ilk defa

girişimciliğe adım atmıştır. 64 ilde faal olup, 92 şube ile aktif olan mikro girişimci temsilcilerinin 2020 yılı dağıtılan mikro kredi tutarı, 1.071.709.359 TL’dir. Bu tutar işlem ve miktar, işlem sahipliği hizmetler hayvancılık, tarım gibi alanlarla uğraşan birey ve çoğunluğu kadınlara verilmiştir. 2020 sunum raporuna gre bu tutardaki en fazla payı%37,4 ‘lk dilimle ticaret, %34 ile işlem ve üretim almıştır. Mikro kredi kullanan kadınların en çok tercih ettiği işler ise, el işi yapımı, kozmetik ürünleri satışı, temizlik ürün satışı, İğne oyası yapımı, ev yemekleri restorantı ve kuaför hizmetleridir.

Mikro kredilerin diğer bir önemli etkisi de, bulunduğu bölgede eğitilmeye ihtiyaç duyulan kadınları finansal anlamda yönlendirmesidir. Hatta okuma yazma bilmeyen üyelerine destek dahi olmaktadır. Bununla ilgili eğitime katkı sağlamak adına fonlar ayırmıştır. Ek olarak oluşturulan “Acil Durum Fonu” ile hastalık ve ölüm riskine karşı teminat sistemi oluşturulmuştur. Haftalık olarak geri dönen krediler, ekonomik katkının yanı sıra borç ahlakı, geri ödeme düzeni, finansal düzen gibi toplumsal katkı da sağlamaktadır. Krediyi kullanan kadınlar, hak ve özgürlüklerini daha rahat kullanmaya başlamışlardır. (Gün, 2021).

T.C. Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından oluşturulan Türkiye’de kadın konulu çalışmada, bölümün sayısal hedefleri incelendiğinde kadınların ekonomik hayattaki konumlarının güçlendirilmesine yönelik hedeflerin, 2023 yılı sonuna kadar;

- Kadın işgücüne katılım oranının %38,5’e,
- Kadın istihdam oranının %34’e,
- Kendi hesabına çalışanlar içindeki kadın oranının %20’ye
- İşveren olarak çalışanlar içindeki kadın oranının %10’a yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Bakanlık tarafından uygulayama konulan 2018-2023 yıllarını kapsayan “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı”nda kadının ekonomik ve sosyal hayatta daha da güçlenmesini sağlayan devlet politikaları, işgücü piyasasına daha aktif katılım sağlamaları yönünde kurgulanmış ve birtakım özel tedbirler alınmıştır.

Sonuç olarak mikro kredilerin ve girişimcilik aktörünün etkilerini zetlediğimizde; Küresel sermayeyi ülkelerinde tutmak isteyen, diğer yandan da gelir dağılımı adaleti yapmak için kamusal düzenlemeler giren devletler için sermayenin kamusal müdahaleler sonucu kaçışı gibi bir handikapı vardır. Çünkü bu kaçış, daha büyük bir kesimin yoksullaşmasına neden olmaktadır. Bu durumda devletler yoksulluk ve işsizlikle mücadelede bir işverene bağlı kalmak yerine, insanların ve özellikle hali hazırdaki işgücüne dâhil kadınların

girişimcilik alanında önce finanse edilip eğitilerek, yoksulluk, işsizlik değişkenleri ile mücadelede bir alternatif yol olduğunu düşünmektedirler. Bunun için kurum ve kuruluşlarla iş birliğine girip, destek kredileri verilerek kadınların kendi olanaklarını yaratıp, piyasaya dâhil olmaları sağlanmaktadır. Bu sayede kendi geçimlerini sağlamakla kalmayıp, yerel ekonominin kalkınmasına destek olunmaktadır. Makro sektör dışındaki, mikro girişimciler bulundukları piyasada birbirlerini besleyerek, bu büyüme ile kalkınma hamlesine artı değer sağlamaktadır. Kadınlar, evde oturmanın dışında ilgili oldukları işin, pazarıyla ve imkânlarıyla tanıştıktan sonra onlar için yeni fırsatlar doğduğunu fark ederler. İşte Mikro kredi bu açıdan kadınlar için anahtardır. Çünkü kadınlar çoğunlukla, resmi kredi kuruluşlarından bir kredi çekmek için gerekli teminatlara sahip değildir.

Kendi işinin patronu olan kadın veya girişimci öncelikle kredi hizmetinden faydalanmakta sonrasında işini kurarak evde veya işletme halinde büyüyerek yanında çalıştıracığı ek bireylerle de işgücü piyasasına olumlu, yoksulluk, işsizlik rakamlarına olumsuz katkı sağlayacaktır.

1.6.6.3. Türkiye’de Mikro Kredi Veren Kuruluşlar ve Uygulamalar

1.6.6.3.1. Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV)

Türkiye’de tam anlamıyla mikro kredi çalışmalarını başlatan ve 1986 yılında kurulan bu kurum, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütüdür. Kadınlarla ilkeli bir ortaklık anlayışı ile çalışmaktadır. İlk Mikro kredi çalışmaları 1995 yılında İstanbul’daki 100 kadına iş kurmaları için verdikleri küçük miktartlı kredilerdir. Bu kredilerde geri ödeme oranı %98 olmuş ve birçok kadın aldığı borç para ile aktif piyasanın içine girmişlerdir. 1999 depremi sonrasında fon kaynakları tükenen kuruluş, 2002 de gereken fonun sağlanması ile Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi’ni kurarak Mikro kredi programını başlatmıştır. Güçlendirme ve kooperatifleşme, ekonomik güçlenme ve afet ve göç programları ile üç ana başlık altında çalışmaktadır (URL-8, 2021).

2002 yılından beri kadın kooperatifleri kuran ve tek bir çatı altında birleştirmeyi başaran KEDV, 100 den fazla kooperatif ile yılda 20.000 kadına ulaşmaktadır.

1.6.6.3.2. Türkiye Grameen Mikro Finans Programı (TGMP)

Türkiye Grameen mikro finans programı, Türkiye'nin ilk ve tek mikro finans kuruluşudur. Türkiye israfi önleme vakfı (TİSVA) tarafından oluşturulmuş olup, Grameen Trust ile iş birliği yaparak faaliyetlerini sürdüren kâr amacı gütmeyen bir mikro finans kuruluşudur. Türkiye genelinde 64 ilde, 92 şube ile hizmet vermektedir. Misyon olarak, Türkiye'nin bütün dar gelirli ailelerine, kadınlar vasıtasıyla uygun finansal hizmetler sunarak ve onları kendi kendilerine gelir getirici bir faaliyet yapmalarına teşvik ederek, ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirmelerini sağlamak ve finansal anlamda sürdürülebilir bir ortam kurmayı benimsemiştir. Geleneksel bağış ve sadaka yerine, yoksulluğu azaltıp üretime destek olmak için mikro kredi hizmetini, hiçbir bankacılık formelleri uygulamadan sunmaktadır.

2003 yılında ilk olarak Diyarbakır'da pilot uygulama yapan TGMP, "Yap-İşlet-92 şube ile uygulamaya konulmuştur. Çeşitli kuruluşlar ile anlaşma yapan kurumun en önemli iş birliğini il özel idareleri ile yapmaktadır. Mikro finans şubeleri, kişi veya kuruluşlardan sağlanan bağışlar İl Özel İdaresi kanunları çerçevesinde sağlanan fonlarla oluşturulmaktadır. Ayrıca Turkcell ile yapılan iş birliği Cep-T Para, ile geri ödemeler online olarak da yapılabilmektedir.

TGMP programı dahilinde verilen kredi türleri şu şekildedir;

1-Ana krediler:

- Temel kredi
- Faaliyet kredisi
- Gelişim kredisi

2- İşletme Kredileri;

- Girişimci Kredisi
- Büyüme/Hepitalist Kredisi

3- Sosyal İşletmecilik Kredileri

- Sosyal Kalkınma kredisi
- Teknoloji kredisi

Verilen diğer hizmetler ise;

- Mikro sigorta
- Mikro konut sigortası
- Gönüllü tasarruflar.

Girişim yapmak isteyen bir kadının mikro kredi hizmetinden faydalanması için, Öncelikle bir işletme fikri oluşmalıdır. İlgili kuruluşa başvuruda beyan edilen bu fikir ile ilk çekilen başlangıç kredi en fazla 1.500 TL olmaktadır. Başvuran kadınlar öncelikle işi için gerekli mikro kredi miktarını belirleyerek TGMP personeline belirtmelidir. Kurduğu beş kişilik grubuyla 3 günlük eğitime tabii tutulacak ve mikro kredi geri ödeme sistemi hakkında bilgilendirilecektir. Ancak bu kurduğu grupta yakın akraba olmamalıdır. Bu şartları sağlayan kadın girişimci adayı, talep ettiği mikro kredi miktarını almaktadır.

Örnek olarak ana kredilerden gelişim kredisi, mikro kredi sisteminde istikrarlı olarak beş yıl ve üzerinde kredi kullanan, gelir getirici faaliyette bulunup ekonomiye katkı sağlayan mikro girişimcilere üst limit 7000 TL olarak %15 hizmet bedeli ile verilmektedir. Kırksekiz haftada geri ödeme yapıla bilecektir (URL-11, 2022).

1.6.6.3.3.Mikro Kredi Uygulama Modelleri

Grameen tarzı mikro kredi 1983 yılında Merkez Bankası teşvik ve desteği ile bir banka modeline dönüşmüş, Merkez ofisi, alan ofisi ve gruplar halinde bölgesel dağılmıştır. Günümüze gelene kadar hem kredi çeşitliliği artmış hem de sunduğu “Acil Durum Fonu” ve “Çocuk Refah Fonu” gibi ek hizmetlerle bir finans kurumu modelini almıştır. (Gün, 2021).

Mikro kredinin detaylı olarak sınıflandırılmasını ve modellenmesini “Global Development Research Center, Virtual Library on Mico Credit” koordinatörlerinden Hari Srinivas uygulamayı 14 sınıfa ayırmıştır. Sınıflandırmaları başlık altında şöyle özetleyebiliriz; (Mancı, 2022).

- 1- Birlik modeli
- 2- Köy bankacılığı modeli
- 3- Topluluk bankacılığı modeli
- 4- Banka garantili model
- 5- Kooperatifler modeli
- 6- Kredi birlikleri modeli
- 7- Grup modeli
- 8- Bireysel model
- 9- Arcı kuruluş modeli
- 10- Sivil toplum kuruluşu modeli
- 11- Toplum baskısı modeli

12- Döner tasarruf ve kredi birlikleri modeli

13- Küçük işyeri modeli

14- Grameen modeli

2. MATERYAL ve METOD

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın 1.ve 2.bölümünde girişimcilik ve kadın girişimciliğine ait kavramsal ve mevcut durum halindeki tespitler yapılmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde ise, temel sorunsal olan kadın girişimciliği ile Elazığ İl’indeki istihdam etkisini değerlendirmek üzere aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır;

- 1) Kadın girişimci olmaya iten ve çeken nedenler nelerdir?
- 2) Toplumsal cinsiyet olgusu ile sosyal ve finansal bir statü elde edilmesi arasında bir ilişki var mıdır?
- 3) İş kurmak, yeni bir iş sahası yaratmak kadın yoksulluğuna ve işsizliğine çözüm olabilir mi?
- 4) Kadın girişimcilerin işletmelerinin sürekliliği ve büyüme planları var mıdır?

Bu çalışmanın amacı girişimci olarak ekonomik hayata katılan kadınların yarattığı sosyal ve iktisadi sermayenin, bulundukları coğrafyanın ekonomisine istihdam ve işsizlik açısından etkisini karşılıklı görüşmeye dayalı sorularla da destekleyerek yorumlamaktır.

Bu amaçla Elâzığ İlindeki aktif iş hayatında faaliyette bulunan kadın girişimcilerin istihdam yaratma ve iş alanı oluşturmadaki rolleri çalışmanın ana konusu olmaktadır.

Bölgenin kalkınmasında girişimci kadınların etkileri, istihdam ettikleri işgücü açısından örnek teşkil etme, kadınlar arasında birlik oluşturma ve sosyal ağ yaratabilmenin önemi vurgulanmıştır. Çünkü kadın girişimcilerin mesleki eğitim, finansal araçlarla olan iletişimi ve sermaye edinimi hakkındaki donanımlarının girişimci olmadaki farkındalığının önemi belirtilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada ücretli çalışan kadınlarla karşılaştırıldığında, girişimci kendi işine hâkim olan kadının daha özgür, atılgan ve sosyal iletişime sahip olabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca bu çalışmanın mesleklerin cinsiyetleştirilmesinden dolayı, kadının ülkemizdeki iktisadi yönü üzerine yapılan diğer çalışmalara da fikir vermesi açısından katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

2.2. Araştırmanın Önemi

Betimsel ve gözlem analizi yoluyla incelenen bu çalışma ile ülke nüfusumuzun yarısına sahip kadınlarımızın, tatmin edici seviyede olmayan aktif kadın girişimci oranının

nasıl artacağı, girişimcilik hayatının başlangıç noktasındaki kriterlerin nasıl ve nereden sağlanacağı hususunda, yol planı belirlemede ve motivasyon oluşturmada nasıl bir süreç izleyecekleri açısından bilimsel veri ve gözlemlerle ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Ayrıca çalışmamızın diğer çalışmalara göre bir diğer farkı da, kadın girişimci profilinin incelenmesiyle beraber detaya indiğimizde girişimci olmanın zorluklarını varsa avantajlarını ve ulaşabilecekleri finansal ya da kurumsal imkânları tespit etmektir. Ve çalışmada elde edilen bulgular, Elazığ İlinin ticari potansiyeli açısından ne derece kullanıldığı ve çözümlendiğinin bilinmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu nedenle bulundukları coğrafyaya iktisadi, mali ve sosyal değere yaratan girişimcilerin “cam tavan”ının bilişsel olarak kaldırıldığında bir kadının da erkek meslektaşları ile aynı potansiyele sahip olduğu farkındalığına dikkat çekilmiştir. Çünkü böylece kadın önce kendini, sonra bulunduğu bölgeyi pozitif bir ivme ile etkilediği verilerle anlatılmaya çalışılmıştır.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızın amacı ve soruları doğrultusunda en uygun desenin nitel araştırma olduğu belirlenmiştir. Nitel araştırmada daha büyük örneklem yerine, daha küçük gruplarla bilginin öznelliğine ulaşıldığından ve bilgiler arasındaki paralelliği, farklılığı ölçmek adına yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi seçilmiştir. Araştırılan konu hakkında zihinsel algı, deneyimler de göz önünde bulundurularak, önceden sormayı planladığımız sorular görüşmenin akışına bağlı olarak yan sorularla detaylandırılmaktadır. Aynı zamanda araştırılan kişinin de görüşme üzerinde etkisi olduğu bireysel bir görüşme olması katılımcıya esneklik sağlamaktadır.

Pozitivist yaklaşım 20.yüzyıla kadar egemenliğini sürdürmüş olup, bu yaklaşımın getirdiği rasyonel ilkelerle toplumu anlama çabası nicel verilerle genelleştirilmiştir. Ancak bilimin, yalnızca nesnel olmadığı, bilimin incelediği sosyal varlığın duygu, düşünce ve zihin yapısı gibi dinamiklerinin olduğu bir bütüncül yaklaşımla incelenmesinin daha uygun olduğu düşünülmeye başlamıştır. Bu anlamda nitel araştırma deseni, insanı karmaşık bir fizyolojik sistem ile bütünleşen psikolojik bir süreç olarak tanımlamış, bilimin öznel bilgiye olan ihtiyacını da karşılamıştır. (Baltacı, 2019).

Çalışma konusu sosyal bir ortam içinde katılımcının psikolojik tepkilerine göre yorumlayıcı bir yaklaşımla açıklanmaya çalışılmıştır. Örneklem görece düşük sayıda

olması, görüşme sürecinde sohbet havasında geçen, kişisel tepkileri daha net ölçen bir veri elde etmemizi sağlamaktadır. Ayrıca araştırmacının kendi deneyim ve eleştirel yaklaşımını da çalışma bulgularına eklemesini sağlamaktadır. Buna karşın nicel araştırmaların analizi daha çok araştırmacının duygu ve düşüncelerinden uzak, genellenebilir, tek tip özelliktedir. (Sandelowski, 1986).

Görüşmede elde edilen verilerin analizi, betimsel analiz yönteminin tematik çerçevesi kullanılarak, amaçlı örnekleme ile ve gözlem yoluyla yorumlanarak gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla elde edilen veriler, girişimciliği tercih etme nedenleri, toplumsal cinsiyet algısıyla kadın girişimci olmanın arasındaki ilişki, sermaye edinimindeki destek ya da imkânlar ve kadın girişimcilerin işletmelerini büyütmeyle beraber işçi istihdam etme planları olarak 4 ayrı kategoride sınıflandırma yapılmıştır. Görüşmenin akışının yönlendirilmesi, konunun belli bir çizgide devam etmesi ve ana temaya odaklanması açısından görüşmeye yarı biçimlendirilmiş görüşme formlarıyla gidilmiş ve görüşme sırasındaki tutumları da yorumlarda dikkate alınmıştır.

Görüşme formlarında katılımcının verdiği cevaplar not alınmış verdiği tepkiler de dikkate alınarak gözlemlenmiştir. Verilen cevaplar betimsel analiz çerçevesinde yorumlanmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar birkaç kez okunmuş ve benzer anlam ve ifadeler bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Yorumlama kısmında ise elde edilen bulgular, diğer araştırmalarla karşılaştırılmış ve tartışma ve sonuç bölümünde bu kısma yer verilmiştir.

Araştırmamızın evrenini Elazığ ili'nde aktif olarak girişimcilik faaliyetinde bulunan, işletme sahibi kadın girişimciler oluşturmaktadır. Katılımcılar arasında farklı eğitim seviyelerine sahip, farklı gelir seviyelerinde ve farklı branşlarda faaliyet gösteren kadın girişimciler mevcuttur.

Elazığ, 588.088 nüfusa sahip ve nüfusun yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Temel işgücü göstergeleri ve istatistiki bölge birimleri sınıflamasına göre TRB1 bölgesinde, Malatya, Bingöl, Tunceli ile birlikte bulunan Elazığ il'inin en son 2021 TÜİK verilerine göre 15 yaş üstü işgücüne katılma oranı bu bölge genelinde %48,3 'tür.%43'lük istihdam oranı ve %10,2 işsizlik oranı açıklanmıştır. Elazığ İŞKUR 2021 raporlarına göre, vardiyalı ve vardiyasız toplam işletmelerdeki kadın çalışan oranı %22,6'dır. Bu oran Türkiye genelinde %29,1 olarak tespit edilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmaya dâhil olan kişilerin demografik özellikleri aşağıda tablolastırılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılar 33-50 yaş aralığındadır. Katılımcıların eğitim seviyeleri en az lise düzeyinde olup, bir katılımcı hariç diğerleri evlidir. Katılımcıların girişimcilik süreleri 1 ila 10 yıl arasında değişmektedir.

Tablo 3.1. Katılımcıların demografik özellikleri

		Sayı	%
Yaş	31-45	10	%77
	45 üzeri	3	%23
Medeni durum	Evli	9	%70
	Eşinden ayrı veya dul	4	%30
Eğitim durumu	İlkokul-ortaokul	2	%15,4
	Lise	5	%38,4
	Üniversite ve üstü	6	%46,2
Gelir Durumu	Altı	1	%7,7
Yoksulluk sınırı (6.184,14 TL)	Üstü	12	%92,3
Toplam		13	%100

Katılımcılardan üçü bayan giyim mağazası işletmekte, üç katılımcı güzellik salonu sahibi, bir katılımcı iç tasarım ve dekorasyon, bir katılımcı özel kreş sahibi, bir katılımcı eczane işletmekte, üç katılımcımız ev yemekleri üzerine faaliyet göstermekte, bir katılımcımız da kozmetik ürünleri pazarlamaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların dokuzu evli, dördü dul ya da eşinden ayrıdır. Katılımcıların ekonomik düzeyi TÜİK ve Kamu-Sen'in Mart 2022 yoksulluk araştırmaları dikkate alınarak yoksulluk sınırı altı (YSA) ve yoksulluk sınırı üstü (YSÜ) olarak belirtilmiştir.

Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular ana temalarıyla belirtilen araştırma sorularımız çerçevesinde sunulmuştur.

3.1. Kadınların girişimciliği tercih etme nedenleri nelerdir?

Katılımcılara ücretli çalışmak yerine neden kendi işini kurmak istedikleri sorulmuştur. Verilen cevapların ifade edilme sıklığına göre, sevdiği ve ilgi duyduğu alana yönelme, çalışma saatlerinin esnekliği ve kendi inisiyatifinde olması, maddi gereklilik başlığı

aynı oranda seçilmiştir. Sosyal çevre kazanma ve statü kaygısı, evde boş oturamama(hareketli yaşam isteği), eğitimin gerektiği branşta ilerleme ve daha önce ücretli sektör tecrübesi olması da verilen cevapların başlıklarıdır.

Tablo 3.2. Kadınların Girişimci Olma Nedenleri

İten faktörler	Çeken faktörler	Katılımcı sayısı
Maddi gereklilik ve kaygı	Sevgi ve ilgi duyduğu sektör olması	3
	Çalışma saatlerinin esnekliği	3
		3
	Sosyal çevre ve statü kazanma ihtiyacı	2
	Evde boş oturamama, hareketli yaşam	1
Alınan eğitimin gerekliliği		1

Bu tema ile ilgili bazı katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir;

Katılımcı G.Ö.A. : “Evde boş oturmayı hiç sevmem. Hareketi bir yaşam tarzını çok seviyorum. İnsanları tanımak, fayda yaratmak güzel bir şey. Devlette ne yapsam ki sabit gelir, sabit yaşam şekli var.”

Katılımcı A.A. : “Ticarete küçüklüğümden beri çok özenmişimdir. Girişimci olmak ruhumda var. Sosyal bilgiler öğretmenliği bitirmeme rağmen bu işi yapıyorum, çünkü kamu sektöründe veya başka bir yerde emir altında çalışmak istemem.”

Katılımcılar çoğunlukla daha bireysel ve özgür hareket etmek, özellikle evli ve çocuklu katılımcılar çalışma saatlerini kendileri düzenlemek adına girişimciliği, kendi işini kurmayı tercih etmişlerdir. Girişimciliği tercih etme nedenlerinin diğer bir ağırlıklı nedeni de maddi gereklilik ve kaygıdan zorunlu olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan ve bu cevabı veren katılımcıların yine de faaliyette bulundukları alanla ilgili az da olsa daha önceden tecrübeli veya ilgili oldukları gözlemlenmiştir. Katılımcı F.Ş., en başta maddi gereklilikten bu işe girdiğini ancak daha sonra gelir elde etmenin, sosyal çevre kazanmanın verdiği hazla işin zorluklarına rağmen devam ettiğini özgüvenli ve net bir şekilde açıklamıştır. Bulunduğu lokasyonun iletişiminden ve kadın girişimciye olan saygınlığından da memnundur. Yani gözlemlenen durum kadarıyla, en başta zorunlu olarak başladığı sektörde, katlanarak ilerleyen kazanımları gördükçe farklı alternatiflerde üretmeye başladığı gözlemlenmiştir. Katılımcının daha fazla büyümek istiyor musunuz? Sorusuna verdiği cevap “online olarak satışları artırmak adına şehir dışına dondurulmuş, uzun ömürlü gıda ticareti yapacağım.” cevabı alınmıştır.

3.2. Toplumsal Cinsiyet Algısı ile Kadın Girişimciliği Arasındaki İlişki Nasıldır?

Araştırmaya dâhil olan kadın girişimcilere, bir kadın girişimci olmanın hem toplumsal düzeyde hem de bireysel olarak yaşadığı zorlukların neler olduğu konusunda soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplardan elde edilen ifadeler; aile sorumluluğunun fazla olması, ev işleri ile ve çocuk bakımı ile ilgili kadının üzerine yüklenen cinsiyet tabusunun kırılmamasının verdiği yorgunluk, anne olarak çocuklarına yetememenin verdiği eksiklik, kafa karışıklığı, motive olamamak şeklinde cevaplar alınmıştır.

Katılımcılardan sadece ikisi kadın girişimci olmanın toplumsal cinsiyet algısıyla ilişkilendirmeyip, girişimci olmanın her hangi bir zorluğunu yaşamadığını beyan etmiştir. Zorluk yaşamadım diyen iki katılımcının sektörleri ise, sağlık sektörü, güzellik merkezidir. Ev işlerinde dışarıdan ya da eşten destek almakta olup, her iki katılımcı da çocuk sahibidir. Ayrıca çocukların bakımı için aile büyüklerinden de tam destek almaktadırlar. Gözlemlenen duruma göre, bu durum girişimci kadınların soruya daha özgüvenli ve mutlu cevap vermelerini sağlamış, sohbet sırasındaki alt soruya göre ise, işletmelerine daha fazla odaklanmalarına, işi ile ilgili alternatif üretmelerine ve daha geniş portföye ulaşma enerjisi sağlamıştır.

Katılımcılardan dördü annelik görevinin daha önemli olduğunu düşündüğünden çocuklarına karşı yetersiz kalmanın verdiği endişe kaynaklı olarak, toplumsal cinsiyet kavramı ile bağdaşarak çocuğun tüm sorumluluğunu üstlenmek zorunda hissetmişlerdir. Bu düşünce yapısı ile aile büyükleri ya da eşten tam destek alamayan bu grup, işine de kısmen (1 kişi) ya da tamamen (3 kişi) adapte olma sorunu yaşadığını belirtmişlerdir. Soruya cevap verirken üç kişi istihdam eden katılımcı H.D. mutsuz bir izlenim vermiştir. Katılımcının görüşü şu şekildedir;

“Kadın girişimci olmak çok zor. Ücretli çalışsaydım daha kolaydı tabi ki. Burayı yönetmek ve aynı zamanda anne olmak işimiz daha da zorlaştırıyor.”

Diğer katılımcılardan ikisi ev işleri ile ilgili kadının toplumsal algısından, iş paylaşımı yapamamasından dolayı toplumsal cinsiyet algısının girişimciliği olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Buna benzer olarak diğer katılımcılar da, kadının üzerine yüklenen hem iş kadını hem ev kadını ve eş rollerinden dolayı sürekli bir kafa karışıklığı yaşadığını ifade etmiştir. Kreş işleten ve yanında 25 kişi istihdam eden katılımcı M.Ö. ise şunları ifade etmiştir;

“Aileden ya da eşten herhangi bir destek almıyorum. Çocuklarımın sorumluluklarına yetmeye çalışıyorum. Güçlü ama yorgun bir kadın olduğumu hissediyorum.”

İç tasarım, ev dekorasyon hizmeti veren diğer katılımcımız G.Ö.A. ise aile sorumluluğundan ziyade, karşılaştığı kesimlerin kendisine kadın olarak bu işi yaptığından güvenememe problemi yaşamıştır. Çalıştığı sektörde muhatap olduğu boya ustası, mobilya ustası, inşaat ustası gibi ekip arkadaşlarının ilk olarak kendini yadırgadığını ama şuanda çok uyumlu ve saygılı bir şekilde iş ortaklığı yaptığını ifade etmiştir.

Görüşmelerden çıkarılan ortak sonuç, kadının işletmesine daha hâkim olması, büyümesi ve yeni alternatifler üretmesi, üzerine yüklenen cinsiyet algısını henüz yenemediği yönündedir. Ancak gözlemlediğimiz kadarıyla faaliyet süreleri 1 yıldan çok daha uzun olan girişimci kadınların, daha güçlü ama daha yorgun oldukları, pes etmedikleri, pandemi süreci yaşanmasaydı büyüme planları olacağı açıkça görülmüştür. Ayrıca çalışılan sektör ile kadının cinsiyetçi kavramının örtüşmediği durumda ise, kısa bir alışma dönemi geçtiği ve sonunda daha vizyonlu bir izlenim ile Elazığ'da bir marka oluşturduğu anlaşılmıştır.

3.3. İlk Girişim Sürecinde Sermaye Edinimindeki Destek

Araştırmaya katılan 13 katılımcımıza yöneltilen girişimcilik aşamasındaki ilk sermaye edinimi ile ilgili soruya verilen cevapların yoğunluğuna göre; kendi birikimim (evlilik dönemi altın, takı vb.), KOSGEB'den alınan devlet desteği ve banka kredisi cevapları alınmıştır. Ancak devlet desteği olarak hibe alan katılımcılar üzerine kendi birikimlerini de eklediklerini belirtmişlerdir. Araştırmadan çıkan diğer bir sonuç ta, devletin güzellik salonu hizmeti verenlere destek olamadığı yönündedir. Katılımcıların cevapları aşağıdaki gibi tablolastırılmıştır.

Tablo 3.3. Kadın Girişimcilerin Sermaye Edinimindeki Destek Kaynakları

Sermaye kaynağı	Katılımcı sayısı	Yüzde %
Kendi birikimim ve devlet desteği	7	54
Banka kredisi	1	8
Sadece kendi birikimim	4	31
Sermaye ihtiyacım yoktu	1	8
Toplam	13	100

Katılımcılardan A.A. giyim sektöründe olup, sermaye ediniminde faize duyarlı olduğunu belirtmiş ve herhangi bir kuruma başvuru yapmamış, kendi birikimi ile işyerini

açmıştır. Kendi birikimi ile açan diğer üç katılımcıdan ikisi güzellik salonu sahibi olup, bir diğeri de sağlık sektöründe eczane işletmektedir.

Sermaye ihtiyacı olmayan katılımcımız H.K.'nin ise sorulan alternatif soruya istinaden verdiği cevapta, kozmetik pazarlama işi yaptığı, daha çok gezici bir sistemle çalıştığından bir ofis kiralama ihtiyacı olmadığı, satış yaptığı ürünlerin sermayesini önceden temin etme zorunluluğu olmadığından bu durumu ifade etmiştir.

3.4. Kadın Girişimcilik Kadın Yoksulluğuna ve İşsizliğine Çözüm Olabilir mi?

Çalışmamızın içinde de değindiğimiz bu konu ile ilgili olarak, Türkiye’de ve Elâzığ il özelinde düşündüğümüzde kadın girişimcilerin işletmeleri ile ilgili personel alımında hemcinsleri ile ortak duyguya sahip olduğu ancak çalışma şartları söz konusu olduğunda kadın çalışanlardan istedikleri verimi alamadığını, çatışma yaşadığını belirten katılımcılarımız da olmuştur. Bu nedenledir ki, sektörel özelliklere bağlı olarak kadın istihdam eden kadın girişimciler, yeni bir istihdam yaratma konusuna ekonomik koşulların dışında bu açıdan da bakmaktadır. Elazığ ili Baskil İlçesi’nde faaliyet gösteren, girişimci bir kadın olan (100 kadın patron listesinde 17.sırada) çimento fabrikasında Nisan ayı 2022 güncel rakamlara göre 213 personelin on dördü kadın çalışandır.

Görüşme sorumuz olan “kendi hemcinslerinizle çalışmanın iş kapasiteniz açısından verimli olacağını düşünüyor musunuz ve öncelikli olarak kadın çalışan istihdam eder misiniz?” sorusuna altı katılımcımızdan üçü zorunlu olarak sektörün gerekliliğini gerekçe göstererek (kozmetik, kadın butik giyim, dekorasyon) “evet, istihdam ederim veya etmekteyim” demişlerdir. Diğer iki katılımcı ise kadınlarla daha iyi etkileşim kurduğunu ve öncelikli olarak kadın istihdam ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan M.T.’nin cevabı şu şekildedir;

“Daha önce de bir kadın çalışanımdı. Pandemi nedeniyle ayrıldı. Faydalı olacağını düşünüyorum ancak kadın ortak istemem. Erkek personel de alabilirim.”

Kadın butik giyim sektöründe faaliyet gösteren diğer kadın girişimcimiz ise “*bu alanda kadın çalıştırmam daha verimli. İlimizdeki bayanlar giyim olduğu için erkek çalışan olunca çekimser yaklaşabiliyor.*” diye ifade etmiştir.

Katılımcı N.A. ise, “*tabi ki kadın çalıştırmak isterim. Çünkü benim gibi bir ihtiyaç sahibi olan, çalışma isteği olan el lezzeti de olan biri bana işimde daha da güç verir.*” Cevabını vermiştir.

Katılımcılarımızdan 7'si ise mevcutta kadın çalıştıran ve içlerinde hacim olarak büyüme planları yapan girişimciler, bu soruya daha çekimser bir şekilde “hayır” yanıtını vermiştir. Alt soru olarak nedenini sorulduğunda ise, özellikle 25 kişi istihdam eden ve Elazığ'da isim yapmış bir kreş ve anaokulu sahibi M.Ö. , “kadın çalışanı olmak çok zor. Birçok konuda fikir olarak karmaşık kalıyoruz. Erkek çalışanın daha net. Bu nedenle erkek istihdam ederim.” diye ifade etmiştir.

Katılımcı F.Ş. ise, 11 yıldır yemek sektöründe olup, Elâzığ ilinde oldukça bilinen bir işletmedir. 2 şubesi ile on iki kişi istihdam etmekte olan kadın girişimci F.Ş. , “Erkek çalışanın olsa daha iyi olurdu. Şartlara göre istihdam etmek isterim. Kadınlara göre daha disiplinli oluyor. Kadınlar burada boş zaman geçiriyorlar. Birde kadın çalışan kolay bulunmuyor.”

Kodlamaya dâhil olan 13 belgeden elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3.4. Kadın Girişimcilerin Kadın İstihdamına ait Görüşleri

İstihdam etme fikri	Katılımcı sayısı	Yüzde (%)
Öncelikle kadın istihdam ederim.	3	23
Mevcutta kadın çalışmam var.	7	54
Kadın çalışanlarla daha iyi anlaşıyorum.	2	15
Kadın çalışanı olmak zor	2	15
Erkek çalışanları tercih ederim	2	15

Elde edilen bulgulara göre, kadın girişimcilerin kadın istihdam etme, yol gösterici olma, rol model olma yönündeki eğilimleri, çalışan kadın personelin işine bakış açısıyla ve işini sahiplenmesi ile de ilgilidir. Kendini ifade edemeyen, sadece maddi gereklilikle çalışan personelin tecrübelendiği alanda ilerde bir girişimde bulunması pek de muhtemel olmamaktadır. Hâlbuki görüşmelerimizde de tespit ettiğimiz iki katılımcımız daha önce çalıştıkları sektörde ücretli olarak çalışmış ve iş akışını öğrenmişlerdir.

Sektörün gerekliliğine, pazarlama stratejisine ve üretim aşamasındaki becerilere göre kadın girişimciler kadın istihdam etmeye öncelik vermişlerdir. Bu oran, diğer cevaplara istinaden beklenilenin altında kalmıştır. Sonuç bölümünde bu durumla ilgili görüşlere yer verilmiştir.

3.5. Kadın Girişimcilerin Sürekliliği Ve Büyüme Planları

Araştırmamızın bu bölümünde kadın girişimcilerin geleceğe dair hem iş hacmi, hem de işçi alımı ile ilgili planları sorulmuştur. Türkiye genelinde ve Elazığ ili özelinde yaşanan son 3 yıllık deprem, salgın hastalık ve ekonomik iniş çıkışlar, tüm katılımcıların teoride evet ama pratikte altı katılımcının böyle bir planı olmadığı mevcut konumu korumakla meşgul olduğu görüşüne varılmıştır. Gıda işi ile uğraşan üç katılımcımız da hayır cevabını vermiş olup, sürekliliği bu şekilde devam ettirme konusunda net görüş bildirmişlerdir. Diğer dört katılımcımız ise, aslında büyüme ve yeni iş sahası yaratma konusunda fiktisel olarak aktif olduklarını, yalnız önümüzdeki 1-2 yıllık süreci izlemeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Örneğin katılımcı G.Ö.A. , “*Şu anki ekonomide böyle bir şey düşünemem. Ama sektörüm ve mağazam gelişmeye açık. Her gün yeni bir eğilim çıkıyor ve benimde takip etmem gerekiyor.*”

Aşağıdaki tabloda katılımcıların mevcut çalışma süreleri ve gelecek planları hakkındaki özet bilgiye yer verilmiştir.

Tablo 3.5. Kadın girişimcilerin çalışma süreleri ve büyüme planları

Kadın girişimci	Mevcut çalışma süresi (ay/yıl)	Büyüme planı var/yok
Katılımcı F.Ş.	11 yıl	Yok
Katılımcı M.Ö.	5 yıl	Var
Katılımcı G.Ö.A.	4 yıl	Yok
Katılımcı A.A.	4 yıl	Var
Katılımcı Ç.D.	7 yıl	Var
Katılımcı M.T.	7 yıl	Var
Katılımcı N.A	1 yıl	Yok
Katılımcı A.A	1 yıl	Var
Katılımcı S.Ç	1 yıl	Var
Katılımcı H.K	1,5 yıl	Yok
Katılımcı S.G	2 yıl	Yok
Katılımcı H.D	3 yıl	Yok
Katılımcı A.Ç	1 yıl	Var

3.6. Kadın Girişimcilerin Tecrübe Paylaşımı ve Rol Model Olma İstekleri

Kadın girişimcilerin deneyimlendiği ve faaliyet gösterdiği alanda daha fazla kadın İşgücüne hem girişimci olma, hem de istihdam etme konusunda yol gösterici olmak adına İletilen görüşme sorusunda katılımcıların böyle bir fayda yaratma arzuları ölçülmüştür. Bu durum kadın dayanışması ve örgütlenmesi açısından da bir fikir vermektedir.

Aşağıda katılımcıların bu konuya detaylandırmak istemeden verdikleri cevaplar, gözlemlenen durumun not alınmasıyla bağdaştırarak bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Tablo 3.6. kadın girişimcilerin rol model olma istekleri

Katılımcı	Rol model olma hakkındaki görüş Evet/Olabilir	Gözlemlenen durum
F.Ş	Evet	Net
S.Ç	Evet	Tabii olurum, özgüvenli
H.D	Evet	Memnuniyet
A.A	Evet	Objektif tutum
M.Ö	Evet	Net
A.D	Evet	Sektörün kuralları belli zaten
H.K	Olabilir	Emek paylaşımı düşüncesi
S.G	Olabilir	Net değil
A.Ç	Evet	Tabii
Ç.D	Evet	Net, özgüvenli
M.T	Olabilir	Emeğin çalınması, patentin zor alınması-net
N.A	Evet	Tabii

Katılımcıların çoğu bu konuya pozitif bakmakla beraber, yol gösterici olmanın verdiği bir özgüvenle evet cevabını vermişlerdir. Ancak 3 katılımcı daha çekimser ve düşünceli yaklaşarak kişisel emeğin, vizyonun veya hizmet şeklinin paylaşılmasından pek de haz etmediklerini belirtmişlerdir. Bunun nedeni, Elazığ ilinin diğer büyük şehirlere göre ikili ilişkilerinin yakın olması, ürün veya hizmet farkındalıklarının çabuk bilinilmesi bu görüşün altında yatan neden olduğu ve “neden çekimsersiniz” şeklinde sorulan alt soruya binaen verilen bu cevaplardan anlaşılmıştır.

3.7.Kadın Girişimci Olmak veya Çalışmak ile Kadının Güçlenmesi Arasındaki İlişki

Bir kadın girişimci olarak ekonomik haklarına dikkat çekmek ve farkındalıklarının farkına varmaları açısından yönelttiğimiz bu soru ile ilgili olarak katılımcılardan aldığımız cevapların tamamına yakını açısından bu ilişkinin doğru orantılı olduğudur. Katılımcılardan M.T’nin cevabı şu şekildedir; “Özgüvenim oldukça arttı, güçlendim. Birilerine dokunmak, yardımcı olmak çok güzel bir duygu. Ancak eşimle ilişki boyutumuz değişmedi, ben zaten potansiyel gücü içimden alıyorum.”

Katılımcı A.A ise, ”evet kesinlikle daha özgür ve güçlüyüm. Kayınvalidemin bile bakış açısı değişti bana karşı. Güçlü bir karakterdim daha güçlü hissediyorum.” diye ifade etmiştir.

Katılımcılardan M.Ö,” Aylık 10.000 TL üzerinde gelirim var. Tabii ki güçlü hissediyorum. Ama özgürlük konusunda aynı şeyi söyleyemem. Çünkü gelikle alakası olmayan görevlerimiz var bizim.” diye belirtmiştir. Buradan şu sonucu çıkarabiliriz ki, kadın gelir elde ederek evet kendi içinde ve dışında daha güçlü bir özgüvene sahip olmaktadır. Ancak anne, eş ya da aile kavramındaki etkinliğini değıştirmemiştir.

3.8. Kadın Girişimcilerin Dijital Pazarda Var olma Deneyimi ve Etkisi

Görüşmeye katılan katılımcılarımızın dijital altyapılarının olup olmadığını araştırmak ve bu yapıyı pazarlama stratejisi olarak özellikle Türkiye’de ve dünyada yaşanan salgın sürecinde etkisinin olup olmadığına dair yönelttiğimiz görüşme sorusuna verilen cevaplarda, katılımcıların ağırlıklı kısmının sosyal medya ve iletişim ağını kullandıkları belirtilmiştir. 13 katılımcımızın bir tanesi hariç diğer katılımcılar, dijital ortamda var olmayı deneyimlemiş olup, halen aktif bir şekilde kullanmaktadır. Katılımcıların verdikleri net ve kararlı cevaplardan da anlaşıldığı gibi internet kullanımının en zor zamanlarda bile mevcudu korumak adına yeterli olduğu ifade dilmiştir. İki katılımcı ise, günlük ürün sipariş vermek adına kullandıklarını ifade etmişlerdir. Buradan da anlaşıyor ki, bu iki katılımcı bir pazarlama stratejisi olarak değil, ihtiyaçtan dolayı kullanılmaktadırlar. Sektör olarak da sağlık gibi zorunlu bir sektör ve yerel bir markanın yerel bir temsilcisi olan kozmetik sektörü ile uğraşmaktadırlar.

Tablo 3.7. Kadın Girişimcilerin Dijital Ortamda Var Olmasının Katkıları

Dijital pazarda var/yok	İşletmeye katkısı	Katılımcı sayısı
Var	Fazlasıyla	5
Var	Mevcudu korumaya yardımcı	3
Var	İşletme dışında da çalışma imkânı	2
Var	Günlük işlerde kullanım	2
Yok	-	1
Toplam		13

Dijital teknolojiyi kullanmayan katılımcı H.D’ nin günlük bir ihtiyaç olan gıda sektöründe olduğu ve özellikle adetsel olarak yeterli satışa sahip olduğu görüşme sırasında sohbet anında gözlemlenmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Şuana kadar hem teorik hem de pratik olarak elde ettiğimiz bilgiler işgücü kavramı içinde nüfusun yarısını oluşturan kadın popülasyonunun varlığını ve fonksiyonel etkisini vurgulamıştır. Çünkü kadın hem tüketen tarafta talep kriterlerini etkilerken, diğer taraftan da sunum ve arz kısmında bir hareketliliği mevcuttur.

2. Dünya Savaşı sırasında erkeklerin çoğunun savaşa katılmış olmasından dolayı ortaya çıkan işgücü açığı, kadınların bu boşluğu doldurmak için iş hayatına dâhil olmasını gerektirmiştir. Literatürde “Paercinci Roise” olarak geçen bu ideolojik akım, kadının bedensel olarak güçsüz olduğu düşüncesiyle erkek işlerini yapamayacağı görüşüne karşılık, kadınları işgücü piyasasına çekmek için erkeklerin dışarıda hâkim olduğu birçok alanda kadınların da çalışabileceğini gösteren temsili bir düşünce biçimidir. Bu temsilin ifade ettiği figürde, kadının erkeksi bir tavır ve fiziksel duruşu vardır. Kadınları iş hayatına teşvik etmek amacı ile asılan afişlerde “güçlü, erkeksi kadın” profili çizilmiştir. (Omay, 2011). Bu fikrin temelinde, 2.Dünya Savaşı sırasında ABD ve İngiltere’nin işgücü açığı kadınların özverili katkılarıyla giderilmesi ve kadın işgücünün farkına varılması yatmaktadır. Artık endüstride kadınlar için yani bir kapı açılmıştır. Kadın artık ücretsiz ev işçiliğini bir süreliğine bir kenara bırakması için teşvik edilmiştir. Aslında “toplumsal cinsiyet” kavramı bu süreçte doğmuştur diyebiliriz.

Tarihte yaşanmış bu örnekten de anladığımız gibi sosyal ve ekonomik çerçevede sıkışan kadınlar için, hem dünyada hem Türkiye’de 80’li yıllardan sonra başlayan çalışmalar, özellikle ithalata bağlı olmayan, “emek yoğun” sektörlerin varlığı ve kadının bu sektörlerdeki girişimciliğini daha da artırmıştır. Kadın emeği ve istihdam edilen kadın işgücü özellikle 1990’lı yıllardan itibaren sosyal bilimlerde araştırma alanı içine girmiştir. 2000 yılından bu döneme kadar bu konu üzerine 154 adet yüksek lisans ve doktora tezi yazılmıştır. Dergi park veri tabanında yine bu konu ile alakalı 2004 yılından beri 69 adet bilimsel veri yayınlanmıştır. Bunlardan 20 tanesi işletme iktisat anabilim dalları içindedir. Academia veri portalında ise, 2014-2022 yılları arasında başlığında “Türkiye’de kadın girişimciliği” olan 35 adet yazı yayınlanmıştır. Bu yazıların beş tanesi son 5 yıla aittir.

Yapılan araştırmaların ve kaynak olarak eklenen yayınların ortak noktası, kadın nüfusunun yadsınamayacak oranda pasif işgücü içinde kaldığı ve bu duruma yönelik farkındalık yaratmak istenmesidir.

Taoan Ge ve ark.(2022) kadın girişimciliğinin aile gelirine olan katkısının, özellikle salgın süresinde yenilikçi teknolojilerle birleşince kırsal ve kentsel alanlardaki araştırmalarına göre, kırsal alandaki gelir katkısının kentsel alandaki gelire olan katkısına göre daha yüksek olduğunu kanıtlamışlardır.

Konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmaların gösterdiği gibi, kadın ataerkil yapıdan dolayı kendini işgücü piyasasında ifade edememiş, Karl Marx'ın "Yedek İşgücü Ordusu" tanımındaki gibi kapitalist akımın kendi kuralları doğrultusunda şekillenmiştir. Çalışan kadın işçi her an işini kaybetme endişesi yaşarken, girişimci işveren açısından da bu endişe maliyetleri düşürme ve bir ücretlendirme açısından direnç oluşturmasını sağlamıştır. Marx'ın bu tanımı ücret teorisini de etkilemiş olup, ücret unsurunu tam rekabet ve yedek işgücü ile değerlendirmiştir.

Şuana kadar ki çalışmaların ve pratikte uygulanan politikaların özünde, kadının girişimcilik sürecinde başlangıç aşamaları, girişimciliği tercih etmeye iten ve çeken nedenleri, sürdürülebilir gerekliliklerinden söz edilmiştir. Oysa bilimsel yaklaşımların ve politika uygulayıcıların odak noktalarından biri de, ekonomik argümanlara pozitif etki yaratan verimli bir kalkınma zinciri oluşturmadaki çarpan etkisi olmalıdır. Burada önemli olan demografik araştırmaların yöresel bazda ne kadar etkili bir sonuç verdiğidir. Örnek olarak, incir ve üzümü ile ünlü olan Aydın ilinde bu sektöre yönelik ne kadar girişimsel eğitim, finansal eğitim ve risk alma üzerine bir değerlendirme yapılması yerinde olacaktır. Elbette ki kaynak yaratmış her kadın girişimci var olma mücadelesindedir. Ancak ekonomide rakamsal olarak yer aldığı kadar vardır. Talebi yaratan, ihtiyaç üreten, sınırları aşan girişimci örnekleriyle ivme kazandırmak daha da vurgulayıcı olmaktadır. Ayrıca kendi çizgisinde kendi yoksulluğuna çözüm arayan her kadın, "yoksulluğun kadınlaşması"na nasıl ve ne kadar etkili olmuştur? İşte burada var olma ve girişimde bulunmadan ziyade makro düzeyde yansıma önemlidir. Kaldı ki literatürde de vurgulanan girişimciliğin yoksullukla ve işsizlikle mücadelede bir strateji olduğudur. 80'li yıllardan sonra fark edilen bu mücadele uluslararası düzeyde Dünya Bankası, Avrupa Birliği ile finansal destek verilmeye başlansa da toplumsal düzeyde kadınların çoğunu istihdam etmek işsizlikten kurtaracak bir bütünsellikten uzaktır.

Elazığ İl'inde yapılan bu araştırma, 31/03/2022 rakamlarına göre 16.000 girişimcisi olan ve girişimci-nüfus oranı % 2,72 olan TRB1 bölgesinde yapılmaktadır. Elazığ Ticaret Odası'ndan alına güncel bilgiye göre, 8000 kayıtlı üyesinin olduğu, bu üye içerisinde 850 adet kadın şirket yetkilisi, 660 işletmenin ise girişimci ortağının kadın olduğudur.

Sosyo-Ekonomik gelişmişliğe göre, Türkiye’de 39.olan ilin nüfusunun %74’ü şehirde yaşamaktadır. 47.000 civarında öğrenci barındıran şehrin bu durumu ticari faaliyeti açısından da önemlidir. %10 civarındaki işsizlik, şehrin demografik ve sektörel önceliklerine bakıldığında çözümlenmesi çok da zor gözükmemektedir. Aslında burada önemli olan girişimciliğin hatta kadın girişimciliğinin daha çok emek yoğun sektörde faaliyet göstermeleri, onları bu alanda sınıfsal bir belirsizliğe sürüklemiştir.

Yapılan çalışmada iş, aile ve yaşam dengesini kurmaya çalışırken diğer taraftan da bir veya birkaç kişi istihdam eden kadın girişimcinin bu dengeyi kurarken hala ücretsiz emek rollerinden sıyrılamadığı göze çarpmaktadır. Bu da yine karşımıza toplumsal cinsiyet kavramını çıkarmakta, kadının neyi ne kadar üstleneceği konusunda yeni gelişmelere gebe olduğunu göstermektedir. Radikal ve pratikte net ve anlaşılır çözümler üretmek, daha minimal düzeyde dahi girişimcilik yapmak isteyen kadınlar için bir kapı aralanmış olacaktır. Kooperatif mantığı, örgütsel bir iletişim içinde olmak ve birbirine rol model olmak da bu yolu daha da ilerletecektir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik argümanlara daha hızlı yansıyabilecektir. Kaldı ki, daha önce yapılmış ve yukarda bahsettiğimiz bilimsel bir çalışma da bunu göstermiştir.

Ayrıca çalışmada dikkat çekilen diğer bir husus ise, görüşme sorularında geçen kadının kendi hemcinsleri ile çalışması ya da istihdam etmesi konusunda ortaya çıkan sonuçlardır. Tamamen olmasa da, girişimcilik yapan kadın işletme sahiplerinin birçoğu zorunlu hallerin dışında kadın çalışan istihdam etmede çekimser kalmaktadırlar. Bu düşüncenin (aslında bu sonucun) nedeni, toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılabilir değerdedir. Çünkü toplumsal cinsiyet kadına sosyal ve ekonomik rollerinde sınıfsal bir belirsizlik getirmiştir. Kadın ailedeki rollerinden bağımsız bir işveren ya da işçi olamamaktadır. Toplumsal cinsiyet bütün sorumluluklara hâkim olmak ve üstesinden gelme zorunluluğu varmış gibi bir sorunsal doğurmuştur. Yani kadın hem gelir getiren, hem de ev merkezli anne ve eş rolleri çerçevesinde özel bir görevi olan bireymiş gibi gözükmemektedir. İşyerinde kadın çalıştıran girişimci bu belirsizlikten etkin bir üretim, verim sağlayamamaktadır. Burada kadının kadını desteklememesinden öte bu tabulardan kaynaklı ön yargısal bir bakış açısı gözlemlenmiştir. Ve bu bakış açısı, iş hayatında kadının örgütsel bir birlik oluşturmamasında da etki yaratmıştır. Çünkü gözlemlenen duruma göre, katılımcıların çoğunun oda kaydı dışında herhangi bir mesleki grup, toplantı ve sosyal ağlarla işbirliğine katılması bulunduğu seviyeyi atlaması açısından faydalı olacaktır. Bu

durumun altında baskıya gelememe, kuralları kendisinin belirlemesi gibi nedenler yatmaktadır.

Azınlıkta olmakla beraber, kadın işçi istihdam etmekten memnun olan işverenlerde, sektörün gerekliliğinden bunu düşünmektedirler. Ev yemekleri, güzellik salonu işleten girişimcilerin, el işçiliğine önem veren sektörlerde sanki bu işi kadının daha özverili yapabileceği gibi bir fikre sahip olmaları erkek işçi aleyhine bir izlenim vermektedir. Elbette ki, her iki cinsiyete ait bireylerin yetenek ve gelişim süreçleri, ilgi alanları ve ailesel gelenekler dikkate alındığında pekâlâ bir erkeğin de, yöresel ev yemeklerinde, kozmetik sektöründe çalışabileceği ya da girişimci olabileceği düşünülmelidir. Örneğin, yemekleri ile ünlü Antep ilinde çok iyi baklava yufkası açan, yöresel yemek yapan erkek ustalar ve işçi çalıştıranlar mevcuttur. Bu durum son zamanlarda artık yadırganmamakla birlikte, uygulanan politikalarda kadın itfaiyeci, kadın zabıta, kadın boya ustası, kadın mobilya ustası örnekleri görülmesi çekici bir rol modelidir. İşte burada önemli olan, görüşme sorularında da incelediğimiz bu rol modellerin bir hacme ulaşması ve kurs, eğitim gibi faydalar yaratarak daha fazla kadın işgücü potansiyeline destek olmasıdır. Bu da uygulanacak kamu spotları, reklam, sosyal ağlardan ulaşım gibi kanallardan mümkün olabilmektedir. Artık illerde il bazında ticaret odaları tarafından seçilmeye başlanan örnek kadın girişimciler bu akıma öncü olabilmektedir.

Kadın girişimcilerin işletmeyi kurarken en başta sermaye ediniminde, kamu desteğinin varlığından haberdar olup, sektör bazındaki farklı uygulamaların olması ve alınan desteğin yeterli kalmaması çıkarımı net bir sonuçtur. Yani sadece devlet desteği ile bir işletmenin oturmayacağı, büyüyüp yeni istihdam yaratmayacağı apaçıktır. Bu nedenle sermaye zemininde bilgi, deneyim hem de finansal bir altyapının bir kısım olması ana kural olmalıdır. Araştırma sonucunda, yanında 25 kişi çalıştıran katılımcının da verdiği cevap bunu doğrulamaktadır.

Araştırmanın sonuçlarından da anlaşıldığı üzere kadın girişimciler istihdam yaratma potansiyeline sahip ancak kadının kadını istihdamı alışlagelmiş koşullardan dolayı çekimser kalmaktadır. İl genelinde %22,6 olan işgücüne katılım oranı TÜİK 2022 Ocak ayı verilerine göre %33,3 olan Türkiye ortalamasının altındadır. Bu durum, öncelikle girişimciliğe teşvik unsurlarının daha net, ulaşılabilir, takip edilebilirliği yüksek düzeyde olması ve bu sayede hane içi ücretsiz emeğin dışına çıkılması gerektiğinin bir göstergesidir. Özellikle bölgesel bazda ön plana çıkacak ürünlerin pazarlama, teknik ve yönetsel becerilerle yeni iş olanakları yaratılabileceği, kadının kadınla işbirliği içinde olacağı sektörlerle ağırlık vermek

dikkat çekilecek bir noktadır. İş akışı ve sektörün zorunlu kıldığı haller dışında kadın istihdam etmek belirsiz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak şu gerçeklik yadsınamaz bir özelliğe sahiptir ki, girişimci ruhuyla hareket eden ve var olmayı, sürdürülebilir olmayı, bulunduğu bölgeye toplumsal ve finansal etki yaratan her girişimci, işsizlik- yoksulluk, istihdam-girişimcilik paradigmasının temelini oluşturmaktadır. Ve dikkat çeken bir husus da şudur ki, Elâzığ ilinde kadın istihdamının iletişim kanalı %85 İŞKUR aracılığı ile gerçekleşmiştir. Burada tüm girişimcilerin kadın çalışan istihdam ederken devletin bu kanalıyla irtibatta olduğu ve bir etkileşim söz konusu olduğu görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Ademoğlu, Y.**, 2021, cinsiyet eşitsizliği endeksi, <https://tr.euronews.com/2021/04/01/cinsiyet-esitsizligi- endeksi-nde-turkiye-156-ulke-aras-nda-133-s-raya-geriledi>, 16/10/2021.
- Aşkın, A., Nehir, S., Vural S., Ö.**, 2011. Tarihsel süreçte girişimcilik kavramı ve gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2)- 2011.
- Alpşahin, U.**, 2011. Kadın girişimcilerin başarı faktörleri: farklılık yaratan stratejilerin çözümlenmesi, *Doktora tezi*, Çanakkale, 75-77s.
- Aslanpay Özdemir, E., Altay, A.**, 2021. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve ekonomik kalkınma ilişkisi : OECD Ülkeleri analizi, *İzmir İktisat Dergisi*, 36(3): 602-603.
- Arslan, İ.K., Toksoy, M.D.** 2017. Türkiye’de kadınları girişimciliğe yönelten faktörler karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi*, 1(1):123-148.
- Baltacı, A.**, 2019. Nitel araştırma Süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2): 368-388.
- Bayar, Z.**, 2022. Pandemi cinsiyet eşitliğini bir nesil geriye götürdü?, <https://www.bloomberght.com/pandemi-cinsiyet-esitligini-bir-nesil-geriye-goturdu>, 27/02/2022.
- Bektaş, Ç.**, 2021. Girişimcilik kariyerinin tercihinde ve sürdürülmesinde kadın girişimcilerin karşılaştığı engeller ve sorunların araştırılması: Karabük ili örneği, *Yüksek Lisans Tezi* , Karabük,
- Çebi, Ç.**, 2019. Türkiye’de Kadın yoksulluğu, Mücadele politikaları, uygulama ve öneriler, *Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 7-9s, 40s.
- Çelik, A.**, 2006. “Bir istihdam politikası olarak girişimcilik”. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Uluslararası Girişimcilik Kongresi*, Bişkek, Kırgızistan, 25-27 Mayıs, s. 467-477
- Çavuşoğlu, S., Onay, M.**, 2010. “İşletmelerde girişimcilik özelliğini etkileyen faktörler: İç Girişimcilik” *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(1):48.
- Çetin Karabat, A., Sönmez, A.**, 2012.Bölgesel kalkınmada kadın girişimciliğinin rolü. *Balkan sosyal bilimler Dergisi*, 1(2):1-12.
- Çin, S., Altun, F.**, 2021. Kadın girişimcileri destekleyen sivil toplum kuruluşlarının yerel kalkınma üzerindeki etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 80: 272-273.
- Derici Şengül, Ö.**, 2020. Türkiye kadın girişimcilik endeksi- 2019 araştırma raporu, kadın girişimcilik endeksi değerlendirmesi. <https://www.kagider.org/docs/default->

source/kagider-raporlar/kagider-t%C3%BCrk-tuborg-kad%C4%B1n_girisimcilik_endeksi_2019.pdf, 20/12/2020

- De Vita, L., Mari, M., and Poggesi, S.** 2014 “Women Entrepreneurs in and from Developing Countries: Evidences from Literature”, *European Management Journal*, 32(3): 451-460.
- Dolgun, U.**, 2006. Schumpeter’e göre ekonomik gelişmede girişimcinin dinamik rolü. İstanbul, 2006, 175s.
- Dündar, S., Ağca, V.**, 2007. Afyon Kocatepe Üniversitesi lisans öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin incelenmesine ilişkin ampirik bir çalışma. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1):121-142.
- Durukan, T.**, 2005. Düünden bugüne girişimcilik ve 21. Yüzyılda girişimciliğın önem. *Girişimcilik ve kalkınma dergisi*, 1(2):26.
- Dulupçu, M. A., Sungur, O., Demirgil, H., Şentürk, C., Özkul, G. ve Ezgi, A.** (2007). Yenilik, İşbirliği ve Girişimcilik: Batı Akdeniz Bölgesi (Antalya-Burdur Isparta, BBS TR61) KOBİ’lerinin Tutumlarının Değerlendirilmesi. TOBB Yayınları.75-76s.
- Karadeniz, E. E.**, 2019. Türkiye’de Girişimcilik Ve Uluslararası Karşılaştırma 2018 Global Entrepreneurship Monitor (Gem). Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Gökyay, Ç.**, 2008. Türkiye’de mikro kredi uygulamaları ve istihdama yansımaları, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara, 26-29s
- Gültekin, E.**, 2018. Kadın girişimciliği, kadın girişimciliğının önündeki engeller ve gelişmeler; Türkiye örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, KTO Karatay üniversitesi, Konya, 17s.
- Gün, M.**, 2021. Mikro kredi uygulamasının kadın girişimciliği üzerindeki etkilerinin bölgesel kalkınma açısından değerlendirmesi: Denizli örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Pamukkale Üniversitesi, Denizli , 35-36s.
- Gün, S.**, 2016. Neoliberal Muhafazakârlığın İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma yaklaşımı, *Mülkiye Dergisi* ,40(3): 40s.
- Kamaç, H., Kışman, Z., A.**, Türk Girişimciliğinin Tarihi Ve Gelişimi, Balıkesir Üniversitesi *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2):145-146.
- Kirzner, Israel M.**, (1973). Competitionand Entrepreneurship, Chicago The University of Chicago Press.
- Mancı, E.**, 2022. Şanlıurfa ilinde kadın yoksulluğu ile mücadelede mikro kredi uygulamasının etkisinin değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa ,14-19s.

- Omay, U.**, 2011. Yedek işgücü ordusu olarak kadınlar, *Çalışma ve Toplum Ekonomi Ve Hukuk Dergisi*, 3(30):139-141.
- Sallan Gül, S., Altındal, Y.**, 2016. Türkiye’de kadın girişimciliğinin serüveni: başarı mümkün mü?, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21(4):1362-1367.
- Sandelowski, M.**, 1986. The problem of rigor in qualitative research. *Advances in Nursing Science*, 8(3):27–37.
- Seçkin Halaç, D., Meşe, G.**, 2021. Toplumsal cinsiyet bakış açısından Türkiye’de kadın girişimciliğinin durumu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 68: 256-257s.
- Tekin, Z.**, 2017. Girişimcilikte Cam Tavan Sendromu. *II. Eurefe International Congress*, Aydın Üniversitesi, Aydın, 29-7-29 Temmuz 2017, 148-149.
- Taoan G., Jaffar, A., Raza U., Azhar A., Iqra S., ve Ruilian Z.**, 2022. Women’s Entepreneurial Contribution to family income innovaive Technologies Promote Females’ Entrepreneurship Amid COVID-19 Crisis, *Frontiers in Psychology*, 1-10 pp.
- Tuysuz, S., Mutlu, K.**, 2021. Kadın istihdamının coğrafyası ve bölgesel kalkınma, *Türk Coğrafya Dergisi*, 77(2021):131-144.
- Uygun, T., Günaydın, C.**, 2019. Kadın girişimciliğine genel bir bakış ve Türkiye’deki kadın girişimcilerin analizi. *Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3(1):42-43.
- Yıldız, E., D.**, 2019. Türkiye’de kadın girişimciliği alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların kadın girişimcilere pozitif etkileri, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul, 52-54s.
- Yılmaz, H.**, 2021. Mikro kredilerin kadın istihdamına etkisi: Karaman ili örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman, 46-48s.
- Yiğit, S.**, 2020. Çalışma yaşamında kadın çalışanların cam tavan sendromunun Türkiye örneği açısından incelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul aydın Üniversitesi, İstanbul, 38-39s.
- Yumuşak, T.**, 2019. Kadın girişimciliğin Bibliyometrik durum analizi, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 2019; 5(3): 184-185.
- Yetim, N.**, 2002. Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2,86-87.
- Weyer, B.**, 2006. Do multi - source feedback instruments support the existence of a glass ceiling for women leaders? *Women In Management Review*.21(6): 441-457.
- URL-1**, <https://www.blogteb.com/steve-jobsi-diger-girisimcilerden-ayiran-5-ozelligi/>. 04/05/2020.

- URL-2,** https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/134125/mod_resource/content/1/TSU258%20G%C4%B0R%C4%B0%C5%9E%C4%B0MC%C4%B0L%C4%B0K_sayfalar-122-134.pdf. 10/05/2020.
- URL-3,** <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33939>. 15/05/2021.
- URL-4,** <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kucuk-ve-Orta-Buyuklukteki-Girisim-Istatistikleri-2020-41129>. 5/04/2022.
- URL-5,** <https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapanan-Sirketistatistikleri.php>. 29/05/2021.
- URL-6,** <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Ocak-2022-45644>. 2/04/2022.
- URL-7,** <https://kagider.org/>. 21/10/2021.
- URL-8,** <https://www.kedv.org.tr/kedv-hakkinda>. 2/11/2021.
- URL-9,** <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>. 12/11/2021.
- URL-10,** <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221>. 10/02/2022.
- URL-11,** <https://tgmp.net/tr/sss/0>. 11/02/2022.
- URL-12,** http://www.tisva.net/flip/2020_tgmp_faaliyet_raporu.html. 17/02/2022.
- URL-13,** <https://www.tesk.org.tr/resimler/sicil/4.pdf>. 9/5/2022.